

**VI. ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВ.
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Yulia Berezhanska
(Poltava)

UDC 811.111'373.43

**CONCEPTUAL METAPHORS AND METONYMIES AS A CHALLENGE
FOR CROSS-CULTURAL COMMUNICATION**

Бережанська Ю. Концептуальні метафори та метонімії як об'єкт міжкультурної комунікації.

У статті розглядається роль концептуальних метафор і метонімії у системі когнітивної лінгвістики та міжкультурної комунікації. Універсальні метафори та метонімії є основою людського мислення. Крім того, метафори і метонімії є ефективними інструментами для дослідження концептуальної системи мислення в різних культурах. Концептуальні метафори та метонімії концентрують культурний досвід, репрезентують стереотипні історичні знання, колективний досвід, а також широкий спектр різних культурних кодів. Метафори та метонімії вказують на шляхи концептуального «розтину» навколишньої дійсності, системи цінностей, прийняті у межах певної етнокультурної спільноти. Таким чином, метафори та метонімії утворюють уніфіковану систему запису і передачі найважливішої культурної інформації. Дослідження концептуальних метафор та метонімії уможливує розкриття характерних рис мислення у різних культурах, виявляє специфіку менталітету та особливості сприйняття світу, а також унікальні формули комунікації в національних мовах.

Ключові слова: метафора, метонімія, когнітивна лінгвістика, міжкультурна комунікація.

Problem definition in the context of modern philological science. The nature and peculiarities of human language have always been within the focus of increased attention among scientists. The relationship between language and thinking is one of the fundamental issues in linguistics. The hypothesis of linguistic relativity, developed by the American linguists Benjamin Lee Whorf and Edward Sapir in the 1930s, has paved the way for the research in this direction. The Sapir-Whorf hypothesis suggests that the structure of language affects the way of thinking and the reality cognition. It is assumed that people who speak different languages have different perceptions of the world and different thinking. According to Whorf, grammatical and semantic categories of language are not only the tools for transferring thoughts; they also shape the ideas and manage the intellectual activity. The Sapir-Whorf hypothesis has stimulated serious discussion and debates concerning the relationship between language and thought. As Barry Blake asserts, «our perception may not be constrained by language, but it is plausible to suggest that our perception is influenced by the categories of our language» [2, p. 51].

The obvious correlation between language and thought supposes the correspondence between their structures. In this context, Vyvyan Evans and Melanie Green refer to the phenomenon of a conceptual domain, that is, a «body of knowledge» [5, p. 18] which encloses and arranges the related notions. The scholars analyze a number of conventional expressions («Christmas is fast approaching»; «the number of shares we own has gone up»; «Those two have a very close friendship») and conclude that they are related to the abstract conceptual domains, such as TIME, QUANTITY and AFFECTION correspondingly. At the same time, these expressions pertain to the physically feasible and concrete conceptual domains of MOTION, VERTICAL ELEVATION and PHYSICAL PROXIMITY respectively («Christmas is approaching»; «shares have gone up»; «very close friendship»). In doing so, the scholars adhere to the ideas of cognitive approach to the problems of language and thinking which was pioneered by George Lakoff and Mark Johnson in 1980. The scientists contend that «it is language which ultimately determines the world view of its speaker; only the words spoken give shape to the concepts of our mind» [3, p. 6]. The major findings of Lakoff and Johnson consist in the tendency of human conceptual system to systematically structure and conceptualize abstract concepts in terms of

«our experience of the behaviour of physical objects» [3, p. 18]. Thus, the central place in the theory of Lakoff and Johnson belongs to the notion of metaphor.

In fact, the linguists assert that metaphor is not simply «a device of the poetic imagination and the rhetorical flourish – a matter of extraordinary rather than ordinary language» [8, p. 3], but a crucial category of human reasoning. Lakoff and Johnson contend that the process of human thinking is essentially metaphorical. Ultimately, the scholars relieve metaphor from its peripheral position as an ornamental linguistic device and bring it to the foreground of human conceptual system. Metonymy, likewise, occupies an important place in the conceptual system; it is also an integral component of human reasoning. As Lakoff and Johnson observe, it is necessary to distinguish between metaphor and metonymy as essentially different kinds of processes. The scholars contend that «metonymy has primarily a referential function, that is, it allows us to use one entity to stand for another» [8, p. 37] (for example, THE PART FOR THE WHOLE: «clear head» stands for an intelligent person). In fact, metonymy and metaphor perform the similar functions. Likewise, adjacency is not just a rhetorical device, but also a beacon of human reasoning peculiarities which structure our thoughts and speech.

The analysis of recent studies and publications. According to Zoltán Kövecses, there is a certain amount of the so-called universal, or at least «near-universal conceptual metaphors» [7, p. 208] which are shared by native speakers of all national languages in the world. Thus, the process of coupling between the metaphorical signifier and signified turns out to be similar across cultures. For instance, the TIME IS SPACE metaphor can actually be found in Mandarin Chinese, English, Hindi and other languages. Such metaphor as AN ANGRY PERSON IS A PRESSURIZED CONTAINER is also used «to various degrees in English, Japanese, Chinese, Hungarian, Wolof, Zulu, Polish, and other languages» [7, p. 208].

Ersu Ding also explores the universal and near-universal metaphors which are formed in the result of cultural overlapping across languages. In fact, such metaphors as HUMAN IS BIRD or HUMAN IS ANIMAL have become meta-metaphorical formulas. As a consequence, such metaphorical expressions as «she is a lark; he is a vulture; Lisa galloped through the book in two days» [4, p. 53] and the like can be found in different languages.

Zoltán Kövecses attempts to find the roots of such an outstanding similarity across cultures. Firstly, the scholar suggests that diverse nations could have possibly developed similar conceptual understanding of such universal abstract notions as «happiness, time, or purpose» [4, p. 207]. Secondly, such conceptual overlapping could take place due to the process of borrowing of certain metaphors. The scholar also suggests that this phenomenon can be attributed to some kind of universal conceptual basis inherent to different cultures and languages. For example, HAPPINESS IS UP metaphor is associated with a certain physical basis: «drooping posture typically goes along with sadness and depression, erect posture with a positive emotional state» [8, p. 16]. As a matter of fact, Zoltán Kövecses argues that «when we are happy, we tend to be physically up, moving around, be active, jump up and down, smile (i.e., turn up the corners of the mouth)» [7, p. 208]. In other words, this natural emotion proves to be universal to humanity. Hence, the condition of happiness constitutes a shared conceptual metaphor.

Thus, a number of metaphors represent the most fundamental values and concepts which can potentially be transferred from one culture to another. In such a way they constitute a basic framework of reasoning. However, most of metaphors are «culturally variable concepts, formed in a cultural-specific environment» [4, p. 11]. As Ersu Ding remarks, «the same life situation» can be «metaphorically semiotized in different ways across languages and cultures» [4, p. 55]. As a matter of fact, the contrastive study of figurative devices in different languages is a productive field of modern research. **The aim of the article** is to investigate the conceptual metaphors and metonymies in terms of their role in the cross-cultural communication.

The main body of the research. According to the recent studies related to metaphors, these linguistic devices mirror the processes of thinking and cognitive system of humans. Moreover, metaphors epitomize the salient features of a culture, and therefore reveal the characteristic aspects of an ethnic group, or of a nation. As a matter of fact, «the way metaphorical concepts are formed varies from culture to culture» [3, p. 9]. In other words, conceptual metaphors highly depend on the cultural background of individuals. Metaphors are culturally-laden expressions, culturally specific scenarios which bear a strong charge of social identity. It is essential that their meanings can be disclosed as soon as one approaches the shared body of cultural knowledge and experience.

For example, the metaphorical concepts TIME IS MONEY, TIME IS A LIMITED RESOURCE and TIME IS A VALUABLE COMMODITY are typical of the modern Western culture. In fact, these concepts are widely represented in contemporary English («you are wasting my time; this gadget will save you hours; I have invested a lot of time in her; you are running out of time» and so on). As Lakoff and Johnson observe, the modern Western culture tends to associate work with the time it usually takes; «it has become customary to pay people by the hour, week, or year» [4, p. 9]. Thus, the conceptual metaphor actually structures the life of the modern Western culture, involving hourly wages, yearly budgets and so on. In fact, the TIME IS MONEY metaphor is relatively new for humanity. An important point is that not all cultures conceptualize time as a limited resource or a valuable commodity. Hence, it is widespread in the industrialized societies, while «many people in cultures around the world simply live their lives without being concerned about whether they are using their time efficiently» [7, p. 253].

As Martin J. Gannon remarks, the cultural metaphor is an effective innovative technique for understanding «the cultural mindset of a nation and comparing it to those of other nations» [6, p. 7]. For example, as the scholar remarks, the key features of the Italian opera (spectacle, pageantry, externalization) are usually attributed to the cultural mindset of Italy. In this context, Martin J. Gannon observes that although metaphors by no means can embrace the entire conceptual pattern of a nation, it certainly can be a reliable guide on the way to understanding a different culture; «a good starting point for interacting effectively with it» [6, p. 10].

In fact, the knowledge of conceptual metaphors can help foreigners to avoid cultural mistakes and feel comfortable in the process of communication. The point is that metaphors which are well-defined in one culture can have absolutely different meanings in other cultures. For instance, in the Western world, dragon is a symbol of evil, while in the Oriental world it is the traditional image of royal power.

As Lily I-wen Su contends, «metaphors reflect different cultural information» [9, p. 589]. In this context, the scholar explores the conceptual metaphor THOUGHT AS FOOD in the Chinese culture. The scientist also investigates «the current Chinese view of marriage» [9, p. 588] which is conceptualized in metaphors MARRIAGE IS AN ONGOING JOURNEY, MARRIAGE IS BUSINESS, MARRIAGE IS GAMBLING, and MARRIAGE IS BONDING. The primary objective of Lily I-wen Su is to distinguish the specific features of the Chinese culture through the analysis of the culturally-loaded ways of conceptualization, i.e., metaphors. For example, the MARRIAGE AS AN ONGOING JOURNEY; MARRIAGE AS GAMBLING; MARRIAGE AS A BONDING and MARRIAGE AS BUSINESS metaphors display that «some features of the source domain (i.e., «gambling», «bonding», and «ongoing journey») are more prominent and more often mapped in Chinese» [9, p. 610].

By means of analysis of conceptual metaphors, particularly, their linguistic realizations in proverbs and sayings, the scholar discloses the cultural view toward the concepts of food and marriage in the Chinese language. For instance, the archaic sayings «Yinyuan tian zhuding» («Marriages are pre-arranged») or «Nan pa xuan cuo hang, nü pa jia cuo lang» («A man's disaster is to choose the wrong career; a woman's misery is to marry the wrong husband») indicate that marriage was essentially predetermined, divorces were forbidden, and Chinese women regarded marriage as the most crucial decision in life.

Moreover, the MARRIAGE AS BUSSINESS metaphor still prevails in the contemporary Chinese society, although its implications have been modified: «Husband and wife are considered partners working for the benefit of their enterprise» [9, p. 598] which is manifested in the expressions «marriage can be managed»; «the quality of marriage» and the like. Thus, the ordinary language contains the explicit representation of the perspectives on marriage in the modern Chinese society.

The scholar also considers the peculiarities of the THOUGHT AS FOOD metaphor (in particular, its variations THE FORMATION OF THOUGHT IS THE PREPARATION OF FOOD; THE COMPREHENSION OF THOUGHT IS THE DIGESTION OF FOOD and the like). As a matter of fact, this metaphor indicates that the culinary art plays a prominent role in the Chinese culture; therefore, food has been chosen as a source domain for expression the abstract notions of thoughts and ideas. In other words, the cultural values of the Chinese society have been vividly reflected linguistically in the conceptual metaphors.

Likewise, Gladys Nyarko Ansah attempts to reveal the differences and similarities in the conceptualization of such emotions as love and anger across languages and cultures. More specifically, the scholar considers two conceptual metaphors (LOVE IS A JOURNEY and ANGER IS A HOT

FLUID IN A CONTAINER) and their implementation in Akan and English. The scholar detects the metonymic and metaphoric conceptualization principles in the anger metaphors of both English and Akan: «the human body is a key source domain in how anger is metaphorically understood in both languages. The physiological effects of anger on the body are used metonymically to stand for the emotion of anger» [1, p. 16]. The LOVE IS A JOURNEY metaphor also involves the conceptualization of love in terms of travelling in both cultures.

Zoltán Kövecses, as an adherent of «cultural embodied prototype view» [1, p. 22] distinguishes between the physiological embodiment and non-physiological embodiment (also known as culturally specific embodiment) of metaphors. In this context, the similarities between metaphors in Akan and English are the instances of physiological embodiment (the body is conceptualized as a container in both cultures). By contrast, the differences in Akan and English can be explained by means of culturally specific embodiment: «while the skin colour (redness around the face and neck area) is used metonymically to conceptualize anger in English, Hungarian and Chinese – all languages of light-skinned cultures» [1, p. 22], this principle does not operate for dark-skinned cultures (for instance, Akan or Wolof). Thus, the cultural influence on the two metaphors in question is significant indeed.

As to the metaphor LOVE IS A JOURNEY, it also reveals a number of differences which are determined by «specific cultural knowledge» [1, p. 23]. For example, land journeys, as well as overwater travelling are culturally appropriate for the English (since England is an island), whereas land journeys prevail in Akan, since the home of the Akans is the rainforest, for the most part riverless. Hence, the culturally-specific experience determines the peculiarities of metaphorical reasoning to a great extent. The analysis of conceptual metaphors provides the scholars with the possibility to gain understanding of different cultures.

Conclusions and prospects for further research. Thus, metaphor is not merely an ornamental phenomenon and a linguistic device as the ancient rhetoricians thought, but «more fundamentally, a conceptual and experiential process that structures our world» [9, p. 591-610], an integral component which reflects the peculiarities of a certain cultural thinking model. Basically, metaphors are the unconscious mechanisms of our interaction with the environment. Therefore, metaphors explicitly demonstrate the ways people of different nations tend to explain certain concepts, structure knowledge and experience, finally, the ways they develop their understanding of life. Metaphors are essentially the coagulates of cultural experience which express the stereotyped historical knowledge, the collective experience of the world, as well as the wide semantic content of different cultural codes. In fact, metaphors represent the way of reality dissection, the system of values, adopted in the ethnocultural community. Further, metaphors serve as a unified system of recording and transmitting the most significant cultural information. The studies on conceptual metaphors can potentially disclose the salient features of different cultures; reveal the peculiarities of mentality and world perception, as well as the unique attributes of communication in national languages.

REFERENCES

1. Ansah G.N. The Cultural Basis of Conceptual Metaphors / Gladys Nyarko Ansah // Papers from the Lancaster University Postgraduate Conference. – 2010. – 5. – P. 2–25.
2. Blake J.B. All About Language : A Guide / Barry J. Blake. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 352 p.
3. Callies M. Cross-Cultural Metaphors : Investing Domain Mapping across Cultures / Marcus Callies, Rüdiger Zimmerman. – Marburg : Philipps-Universität Marburg Press, 2002. – 252 p.
4. Ding E. Metaphor and Culture / Ersu Ding // Asian Social Science. – 2009. – 5 (1). – P. 47–69.
5. Evans V. Cognitive Linguistics : An Introduction / Vyvyan Evans, Melanie Green. – London : Routledge, 2006. – 169 p.
6. Gannon J.M. Understanding Global Cultures : Metaphorical Journeys Through 28 Nations, Clusters of Nations, and Continents / Martin J. Gannon. – Thousand Oaks : SAGE, 2004. – 634 p.
7. Kövecses Z. Metaphor and Culture / Zoltán Kövecses // Acta Universitatis Sapientiae, Philologica. – 2010. – 2 (2). – P. 197–220.
8. Lakoff G. Metaphors We Live By / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : The University of Chicago Press, 2003. – 242 p.
9. Su L.I. What Can Metaphor Tell Us About Culture? / Lily I-wen Su // Language and Linguistics. – 2002. – 3 (3). – P. 589–614.

У статті розглядається роль концептуальних метафор і метонімії у системі когнітивної лінгвістики та міжкультурної комунікації. Універсальні метафори та метонімії є основою людського мислення. Крім того, метафори і метонімії є ефективними інструментами для

дослідження концептуальної системи мислення в різних культурах. Концептуальні метафори та метонімії концентрують культурний досвід, репрезентують стереотипні історичні знання, колективний досвід, а також широкий спектр різних культурних кодів. Метафори та метонімії вказують на шляхи концептуального «розтину» навколишньої дійсності, системи цінностей, прийняті у межах певної етнокультурної спільноти. Таким чином, метафори та метонімії утворюють уніфіковану систему запису і передачі найважливішої культурної інформації. Дослідження концептуальних метафор та метонімії уможливує розкриття характерних рис мислення у різних культурах, виявляє специфіку менталітету та особливості сприйняття світу, а також унікальні формули комунікації в національних мовах.

Ключові слова: метафора, метонімія, когнітивна лінгвістика, міжкультурна комунікація.

Бережанская Ю. Концептуальные метафоры и метонимии как объект межкультурной коммуникации.

В статье рассматривается роль концептуальных метафор и метонимий в системе когнитивной лингвистики и межкультурной коммуникации. Универсальные метафоры и метонимии формируют основу человеческого мышления. Кроме того, метафоры и метонимии являются эффективными инструментами для исследования концептуальной системы мышления в разных культурах. Концептуальные метафоры и метонимии концентрируют культурный опыт, олицетворяют стереотипные исторические знания, коллективный опыт, а также широкий спектр различных культурных кодов. Метафоры и метонимии указывают на пути концептуального «рассечения» окружающей действительности, системы ценностей, принятые в пределах определенной этнокультурной общности. Таким образом, метафоры и метонимии образуют унифицированную систему записи и передачи важнейшей культурной информации. Исследование концептуальных метафор и метонимий обеспечивает раскрытие характерных черт мышления в разных культурах, выявляет специфику менталитета и особенности восприятия мира, а также уникальные формулы коммуникации в национальных языках.

Ключевые слова: метафора, метонимия, когнитивная лингвистика, межкультурная коммуникация.

Berezhanska Yu. Conceptual Metaphors and Metonymies as a Challenge for Cross-Cultural Communication.

The article discusses the role of conceptual metaphors and metonymies within the framework of cognitive linguistics and cross-cultural communication. Universal metaphors and metonymies are the basis of human reasoning. Furthermore, metaphors and metonymies are the effective tools for the investigation of the conceptual system of thinking in different cultures. The article suggests that these conceptual devices are essentially the coagulates of cultural experience which express the stereotyped historical knowledge, the collective wisdom of the world, as well as the wide semantic range of different cultural codes. Metaphors and metonymies represent the way of reality decomposition, the system of values, adopted in the ethnocultural community. Thus, metaphors and metonymies serve as a unified system of registering and transmitting the most significant cultural information. The studies on conceptual metaphors and metonymies can potentially reveal the representative features of different cultures; disclose the peculiarities of mentality and world-view, as well as the unique attributes of communication in national languages.

Keywords: metaphor, metonymy, cognitive linguistics, cross-cultural communication.

Наталія Берестецька
(Хмельницький)

811.111-26

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИКОРДОННОГО ДИСКУРСУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

З'ясовано особливості дискурсу службової діяльності офіцера-прикордонника з урахуванням варіативності службових завдань. Автор аналізує поняття «дискурсу» та акцентує увагу на множинності значень цього поняття. Особлива увага звертається на явище прикордонного дискурсу як комунікативної стратегії та комунікативної ситуації офіцера-прикордонника під час виконання

ним службових завдань засобами мови. Детально пояснено особливості прикордонного дискурсу в залежності від професійних завдань офіцера-прикордонника. Вивчено лексичні та граматичні особливості прикордонного дискурсу, а також труднощі його передачі з мови оригіналу на мову перекладу. З'ясовано, що для прикордонного дискурсу характерним є використання професійних термінів, типових мовних кліше, аббревіатур та скорочень. Серед граматичних особливостей можна назвати вживання інфінітива, герундія, дієприкметника та похідних конструкцій, а також умовного способу, пасивного стану та модальних дієслів. Усі особливості пояснено з використанням прикладів з англomовних текстів прикордонної тематики.

Ключові слова: прикордонний дискурс, офіцер-прикордонник, лексико-граматичні особливості, передача, комунікативна ситуація.

Постановка наукової проблеми. Поняття дискурсу є одним із основних проблем сучасної лінгвістики. Незважаючи на велику кількість філологічних досліджень, здійснених у напрямку розкриття цієї проблеми, на сьогодні не існує чіткого та загальноприйнятого визначення поняття дискурсу, який би задовольняв усі випадки його вживання. Крім того, виникає проблема дослідження галузевого дискурсу, а результати філологічних розвідок при реалізації фахівцями в галузі забезпечать підвищення ефективності виконання службових завдань засобами мови. В цьому і полягає **актуальність** дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що значна увага присвячена дослідженню поняття та структури дискурсу як лінгвістичного явища [6, 8, 9]. Крім того, окремі праці присвячені аналізу галузевих дискурсів, зокрема тих, що стосуються комунікації представників правоохоронних органів та військових формувань [3, 5, 14]. Проте існує потреба описати явище прикордонного дискурсу та пояснити його лексичні та граматичні особливості.

Мета статті – пояснити особливості прикордонного дискурсу в залежності від професійних завдань офіцера-прикордонника, з'ясувати лексичні та граматичні визначити особливості його передачі з мови оригіналу на мову перекладу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Філологія як наука гуманітарна, на відміну від точних наук, допускає множинність визначень того самого поняття. Це, зокрема, стосується терміну *дискурс*, для якого дослідники пропонують усе нові й нові визначення. Аналіз наукових праць дає нам можливість узагальнити існуючі визначення дискурсу. По-перше, дискурс – це текст [8]. По-друге, дискурс розуміють як когнітивний процес, пов'язаний із творенням мовленнєвої поведінки [9]. По-третє, дискурс розглядається як послідовність взаємозв'язаних висловлювань, об'єднаних спільністю цільового завдання [6]. крім того, дискурс визначається як засіб бесіди та мислення, які, як і жанри можуть ставати ритуалізованими, а також тлумачиться як мовленнєве утворення, одиниця вищого, ніж речення, рівня [10]; С. Канцельсон розглядає дискурс розглядається як форма мовленнєвого спілкування, яка передбачає взаємозв'язок між мовцем та слухачем, як міжособистісна діяльність [7]. Т. Ушакова та Н. Павлова розуміють дискурс як складна комунікативна подія чи соціолінгвістична структура, яка твориться адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях [12].

Зважаючи на посилену увагу до проблеми вивчення дискурсу різних галузей та видів діяльності варто говорити про існування прикордонного дискурсу, який обумовлюється особливостями професійної діяльності його суб'єктів.

Професійна діяльність офіцера Державної прикордонної служби України відбувається в тісних суспільних контактах та має свої особливості. Це означає, що професійна діяльність офіцера-прикордонника забезпечує реалізацію рольової структури діяльності правоохоронця та орієнтована на використання всіх резервів в організації цілеспрямованої взаємодії учасників правоохоронної діяльності (суб'єктів, що є прикордонниками та об'єктів – осіб, що перетинають кордон) для позитивного вирішення професійних завдань.

Ці особливості визначають виконання певних ролей офіцером-прикордонником з метою правильного використання прикордонного дискурсу. Так, офіцер ДПСУ може виконувати наступні ролі. Перш за все, офіцер ДПСУ – це керівник прикордонного підрозділу, який виконує керівні функції щодо управління персоналом здійсненням правоохоронної діяльності щодо охорони державного кордону України.

Водночас офіцер-прикордонник – підлеглий, який має виконувати накази командира, прослуховувати інструктаж, оперувати із документацією. Особливі вимоги в умовах виконання службових обов'язків висувуються не лише до керівника, а й до підлеглого, а саме: суворота підпорядкованість та дисципліна [4].

Також прикордонник постійно вступає в рівноправні комунікативні контакти у своїй професійній групі з колегами. Така взаємодія відбувається горизонтально і спрямована на створення позитивного клімату в колективі задля виконання службових завдань.

Крім того, офіцер-прикордонник спілкується з особами, що перетинають державний кордон України з метою перевірки їх документів, багажу та транспортних засобів. Також прикордонники повинні мати навички ефективного спілкування із місцевим населенням для налагодження позитивних стосунків та для інтенсифікації виконання службових завдань. Окреме місце займає виконання ролі оратора у якості учасника науково-методичних конференцій, прикордонно-представницьких зустрічей тощо.

У сучасних умовах розвитку ДПСУ професійна діяльність офіцерів-прикордонників відбувається в тісних міжмовних контактах. Так, офіцер-прикордонник бере участь у переговорах та нарадах за участю представників закордонних правоохоронних органів з метою вирішення проблем щодо охорони державного кордону. Він оформлює документацію, виконує письмовий переклад та реферування професійних текстів, перекладає матеріали радіопереговорів та здійснює синхронний переклад.

Отже, діяльність офіцера-прикордонника охоплює всі види та способи комунікації: письмові форми (письмове оформлення інформації, письмовий переклад уставів та документів, робота зі службовою кореспонденцією, реферування прикордонних, суспільно-політичних, юридичних та технічних текстів та ін.); усні форми (усні виступи, усний переклад під час радіообміну, двосторонній переклад під час бесіди на професійні теми тощо [2, 13].

Прикордонний дискурс має свої специфічні особливості. Основне його завдання – повідомлення службової інформації з певних позицій, тим самим у вирішення службових завдань засобами мови. Звідси важлива роль термінів, імен і назв, які однозначно вказують на предмет дискурсу. Правильна передача лексичних одиниць створює еквівалентний текст на мові перекладу або, іншими словами, текст, максимально орієнтований на оригінал. Це означає, що потрібно звертати увагу на лексичні особливості перекладу матеріалів прикордонної тематики, а саме: переклад власних назв, реалій, термінів, суспільно-політичних одиниць та ін., що тяжіють до сфери охорони кордону.

У матеріалах **прикордонної тематики** часто зустрічаються багатозначні терміни, терміни-синоніми, скорочені терміни та назви. Так, термін *state* в політичній термінології США може означати як держава, так і штат: *Both the state and Federal authority are Benton establishing a police state. ma The Law regulates state border protection, organization and method of protection.* У першому випадку термін *state* стоїть в одному ряду з визначенням «федеральний» і безсумнівно позначає уряд штатів на відміну від уряду всієї країни. У другому випадку *state* вжито в значенні держава.

Ще однією проблемою при передачі матеріалів **прикордонної тематики** є різні скорочення. Скорочення, що їх можна зустріти в пресі, можна розділити на кілька груп [15]. Перша і найбільш чисельна група включає в собі скорочення назв партій, організацій, різних посад: *FBI–Federal Bureau of Investigation, CBP – Custom and Border Protection.* Також дуже часто зустрічаються скорочення назв міжнародних організацій: *U.N. – United Nations; NATO –North Atlantic Treaty Organization* та багато інших.

При перекладі таких скорочень перекладач має дотримуватись таких правил, по-перше, багато скорочень назв міжнародних організацій мають свій еквівалент в українській мові, а якщо назва організації не відома реципієнту, то перекладач може подати скорочення перекладу назви, але в дужках подати повний варіант. Також перекладач має враховувати і те, що деякі скорочення можуть писатись однаково, але в повному варіанті будуть стосуватись різних організацій.

У сфері фразеології прикордонний дискурс послуговується «готовими формулами» та кліше: *It is reported..., It is claimed...mi in.;* стійкими поєднаннями з стертою образністю: *to set the tone; to throw light;* політичними штампами типу: *government reshuffle, vested interests, brain drain.*

Важливим аспектом є використання реалій. Так, реалії – це специфічні слова або назви предметів в духовній та матеріальній культурі, що притаманні тільки певному народу. Реалії

виступають означеннями предметів, понять, типових особливостей певного географічного місця, матеріального життя, соціально – історичних особливостей деяких людей, нації, країни, що являють собою національний, місцевий та історичний колорит. Такі слова не мають точних відповідників в інших мовах [15].

Існує чотири способи перекладу реалій: 1) транслітерація або транскрипція - безпосереднє використання даного слова, що означає реалію, або його кореня в написанні літерами мови перекладу або в поєднанні з суфіксами мови перекладу: *Michael C. Kostelnik, Major General*; 2) утворення нового слова або словосполучення для позначення відповідного предмету на основі елементів та морфологічних відносин, що вже існують в мові. У своїй основі цей переклад описовий: *International Relations Committee – Комітет із питань міжнародних відносин*; 3) використання слова, що має близьке значення, хоча і не тотожне, до значення реалії, яка перекладається: *Second lieutenant – лейтенант*; 4) гіпонімічний, або узагальнено-приблизний переклад, при якому слова мови перекладу, що називають поняття виду, передаються словом мови перекладу, що називає поняття роду.

Проте слід зауважити, що всі чотири типи перекладу не можуть використовуватися окремо один від одного, вони переплітаються. Адже при використанні лише одного способу перекладу текст може або втратити національну специфічність, або, навпаки, бути «перенасиченим» іншомовним розмовним матеріалом (наприклад, при застосуванні лише способу транслітерації).

Під час аналізу прикордонного дискурсу слід звернути особливу увагу на граматичні особливості. Так, граматики виявляє більш глибокі зв'язки, ніж елементи інших рівнів мовної структури, і найповніше відображає специфіку мови. Тому втрата граматичних особливостей відтвореного тексту внаслідок перекладу в багатьох випадках призводить до зміни характеру оригіналу та нівелювання змісту та мети повідомлення. Особливо це важливо при передачі службової інформації.

Розглянемо типові граматичні особливості, які найчастіше зустрічаються в прикордонному дискурсі.

Інфінітив — форма дієслова, яка висловлює присудок а також слова з присудковим значенням у позиції іменних членів речення. На відміну від особових форм дієслова, інфінітив не має абсолютного часу, способу, особи та числа. Завдяки цій «нейтральності», широко використовується в прикордонних матеріалах. Інфінітив здебільшого відіграє роль предиката: *the border to protect - кордон буде охоронятися*. Іноді він використовується: на позначення підмета та присудка: *to violate the border - порушувати кордон*; частини присудка: *Objective and mission of the project are to present external borders. – Завдання та мета цього проекту – презентувати внутрішні кордони*. Інфінітив широко використовується в заголовках для позначення майбутнього часу: *America To Resume Border Operations*.

Також не менш вживаним у прикордонному дискурсі є герундій. Герундій — одна з наявних у деяких мовах безособових форм дієслова. В українській мові герундій відсутній, тому це необхідно обов'язково врахувати під час перекладу газетно-інформаційних матеріалів. Герундій в англійській мові поєднує властивості дієслова та іменника.

Найбільш характерною позицією в реченнях прикордонного дискурсу для герундія є позиція прийменникового доповнення після присудка: *When the leaders brought it to light, they accused him of breaking the law. - Коли керівництво це виявило, вони звинуватили його в порушенні закону*. У цьому випадку герундій підставляється замість іменника, який міг би бути вжитий у цій позиції: *They accused him of state border violation. - Вони звинуватили його в порушенні державного кордону*.

Після деяких дієслів (англ. *like, dislike, loathe, start* тощо) герундій є найбільш складним для вивчення англійської, оскільки таке дієслівне управління має непередбачений характер і вимагає запам'ятовування.

Особливу групу дієслів, що вимагають після себе герундій, утворюють дієслова сприйняття (англ. *see, hear, feel* тощо). Після них герундій також уживається в позиції другого безприйменникового доповнення, а позицію першого безприйменникового доповнення займає іменник або займенник, що називає особу, що робить дію, названу герундієм: *The border guard*

noticed two illegal migrants violating the state border. - Прикордонник помітив двох нелегальних мігрантів які намагалися порушити державний кордон.

Можливою позицією для герундія є позиція підмету, а також позиція іменної частини складеного присудка: *New system of document checking may help us to faster the border control process. - Нова система перевірки документів може допомогти нам прискорити процес прикордонного контролю.*

В повідомленнях, що стосуються прикордонної діяльності, також нерідко зустрічається дієприкметник. Дієприкметник — особлива форма дієслова, що виражає ознаку за дією або станом і поєднує в собі граматичні особливості дієслова і прикметника. Із дієслівних граматичних ознак дієприкметник має вид — доконаний або недоконаний та час — теперішній або минулий. На відміну від прикметників, дієприкметники називають не постійну ознаку, а тимчасову, пов'язану з дією: *U.S. residents or citizens moving or transporting person albe longings through Canada to another state in the U.S.*

Речення з дієсловом-присудком у формі пасивного стану вживаються в прикордонному дискурсі тоді, коли головний інтерес для читача становить особа або предмет, на які спрямована дія (об'єкт дії), а не той, хто виконує дію (суб'єкт дії), як у реченнях із дієсловом у формі активного стану.

У реченнях з пасивним станом об'єкт дії виражається підметом, а суб'єкт дії або зовсім не згадується, або виражається прийменниковим додатком з прийменниками *by* або *with*.

Реченням такого типу в українській мові звичайно відповідають неозначено-особові речення, або, рідше, речення з дієсловом у формі пасивного стану. Часи пасивного стану мають в основному ті самі значення, що й відповідні часи активного стану. У сучасній мові матеріалів прикордонної тематики пасивний стан вживається порівняно рідко.

Умовний спосіб - складна форма, яка утворюється з допоміжних дієслів *should* і *would* і основи інфінітива відмінюваного дієслова: *If the flood of new immigrants can beslowed considerably, Obama certainly does a better job patrolling the borders in Canada.*

Також слід звернути увагу на передачу модальних та допоміжних дієслів, які вживаються в прикордонному дискурсі. На відміну від інших дієслів, модальні дієслова не позначають дію або стани, вони позначають відношення мовця до дії, яка виражається інфінітивом у сполученні з модальним складеним присудком.

Модальні дієслова в англійській мові по своїй суті виражають можливість, не можливість якоїсь дії, ймовірність або неймовірність, обов'язковість (*obligatory*), необхідність, бажаність, сумнів тощо: *The representatives of the EUBAM have to help Ukraine to develop the infrastructure of the state border.*

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, прикордонний дискурс розглядаємо як комунікативну стратегію чи комунікативну подія, що здійснюється офіцером-прикордонником під час виконання службових завдань. Ураховуючи інтенсивність міжнародного співробітництва та інтегрований підхід до охорони державного кордону, прикордонний дискурс рівноправно існує як в українській, так і в англійській мові та має певні особливості щодо використання термінів та професійних скорочень, специфічних граматичних конструкцій, мовних кліше тощо. У подальшому планується здійснити аналіз англомовного прикордонного дискурсу, використовуючи статистичні методи лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема військового перекладу / В.В. Балабін. – К. : Логос, 2002. – 314 с.
2. Берестецька Н. В. Формування перекладацької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників / Н.В. Берестецька // Збірник наукових праць «Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності». - № 5. - 2011. - Ч. 2. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – 268 с. – С. 37 – 41.
3. Бурячок А. Російсько-український словник для військовиків / А. Бурячок, М. Демський, А. Якимович. – К. : «Варта», 1995. – 384 с.
4. Военная психология и педагогика / под ред. И. М. Дьяченко. – Минск : Военная академия, 1999. – 155 с.
5. Гапонова В.М. Військовий переклад : навчальний посібник. / Гапонова В.М., Яремчук І.А., Блощинський І.Г. – Х : Вид-во НАДПСУ, 2006. – 440 с.
6. Ишмуратов А.Т. Логико-когнитивный анализ онтологии дискурса / А.Т. Ишмуратов // Рациональность и семиотика дискурса : сб. трудов // АНУ Институт Ф-и. - К. : Наук. думка, 1994. – 252 с.

7. Канцельсон С.Д. Речемыслительные процессы / С.Д. Канцельсон // ВЯ. - 1984. - № 4. - С. 50 – 54.
8. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій / Ю. Колісник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. - № 65. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ukr_term/2010_675/25.pdf
9. Лех О. С. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці та лінгвістиці тексту / О. С. Лех, Г. Кислиця. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Philologia/44919.doc.htm
10. Мороховский А.И. К проблеме текста и его категорий / А.И. Мороховский // Текст и его категориальные признаки : сб. науч. тр. – К. :КПІІІЯ, 1989. – С. 3-8.
11. Російсько-українсько-англійський військовий словник / уклад.: В. Я. Карачун, І.А. Черненко, С. М. Чиж, О.О. Карачун.– К. :Техніка, 2001. – 750 с.
12. Ушакова Т. А. Роль человека в общении / Ушакова Т. А., Павлова Н. Д., Заясова И. А. - М. : Наука, 1989. - 192 с.
13. Цвяк Л. В. Проблеми підготовки військових фахівців-прикордонників зі спеціальності «переклад» / Л.В.Цвяк // Електронний архів Сумського державного університету. Режим доступу: www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/10492/1/Tsviak.pdf
14. Янчук С. Особливості відтворення комунікативно-прагматичних характеристик англомовного миротворчого дискурсу в українському перекладі / С. Янчук // Наукові записки. Серія: Філологічні науки : зб. наук. праць Кіровоградського державного педагогічного університету. - № 89 (1). - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/89_1/statti/53.pdf
15. Harvey M. A beginner's course in legal translation: the case of culture-bound terms. Retrieved April 3, 2007 - <http://www.tradulex.org/Actes2000/harvey.pdf>

Берестецкая Н. В. Компаративный анализ лексико-грамматических характеристик пограничного дискурса в украинском и английском языках

В статье объяснены особенности служебной деятельности офицера-пограничника с учетом вариативности служебных заданий. Автор анализирует понятие «дискурса» и акцентирует внимание на множественности значений этого понятия. Особенное внимание обращается на явление пограничного дискурса как коммуникативной стратегии и коммуникативной ситуации офицера-пограничника во время исполнения служебных заданий средствами языка. Детально объяснены особенности пограничного дискурса в зависимости от профессиональных заданий офицера-пограничника. Изучены лексические и грамматические особенности пограничного дискурса, а также трудности его передачи с языка оригинала на язык перевода. Определено, что для пограничного дискурса характерным есть использование профессиональных терминов, типичных языковых клише, аббревиатур и сокращений. Среди грамматических особенностей можно назвать употребление инфинитива, герундия, деепричастия и их конструкций, а также условного наклонения, страдательного залога и модальных глаголов. Все особенности объяснены с использованием примеров из англоязычных текстов пограничной тематики.

Ключевые слова: пограничный дискурс, офицер-пограничник, лексико-грамматические особенности, передача, коммуникативная ситуация.

Berestetska N. Comparative Analysis of Lexical and Grammatical Peculiarities of Border Discourse in the Ukrainian and English Languages.

The article concerns the explanation of peculiarities of service activity of officer-border guard taking into consideration variability of service tasks. The author analyses the notion of discourse and draws attention towards plurality of meanings of the notion. Special attention is drawn to the phenomenon of border discourse as communicative strategy and communicative situation of officer-border guard while carrying out service tasks using language instruments. The peculiarities of border discourse are explained in details depending on professional tasks. Lexical and grammatical peculiarities of border discourse, and difficulties of its rendering from the source language into target language are examined. It is established that professional terms, speech patterns, abbreviations and contractions are typical for border discourse. Among grammatical peculiarities there are the following ones: infinitive, gerund, participle, their constructions, conditional mood, passive voice and modal verbs. All peculiarities are explained by means of examples from English texts about border security.

Key words: border discourse, officer-border guard, lexical and grammatical peculiarities, rendering, communicative situation.

*Наталія Іваницька
(Вінниця)*

УДК 81'44:81'367:81'371

СИНТАГМАТИЧНА КОРЕЛЯТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ ДІЄСЛІВНИХ СИСТЕМ У ПРЕДИКАТИВНО-ОДНООБ'ЄКТНІЙ МОДЕЛІ КАУЗОВАНОГО ВПЛИВУ НА ПРЕДМЕТНУ СУБСТАНЦІЮ

Установлено синтагматичні параметри української та англійської дієслівних систем крізь призму утворення ними предикативно-однооб'єктної моделі каузованого впливу на предметну субстанцію. Обрана модель речення виступає основою зіставлення, оскільки є сформованою на основі диференційних ознак моделей такого типу в обох мовах. У роботі використане положення розробленої в лінгвоставістиці теорії номінативного мінімуму речення, який утрадиційнено розглядають як розширену схему, що включає мінімальну структурну схему речення (головні компоненти) та обов'язкові прислівні поширювачі, необхідні для реалізації реченням номінативної функції. Корелятивні ознаки реченнєвих структур обох мов, об'єднаних предикативно-однооб'єктною моделлю каузованого впливу на предметну субстанцію, відбито в тому, що структуру речень формують синсемантичні дієслова, які на рівні семантичних єдностей прогнозують одну сильну позицію для заповнення її відповідними (найчастіше іменниковими / займенниковими) структурами, що в реченні кваліфіковано обов'язковим придієслівним компонентом. Виявлені випадки часткової чи повної некорельованості мають переважно формальні показники в межах обов'язкових придієслівних компонентів об'єктної синтаксичної семантики і можуть бути пояснені особливостями граматичного ладу кожної із зіставляваних мов.

Ключові слова: українська та англійська дієслівні системи, предикативно-однооб'єктна модель каузованого впливу на предметну субстанцію, основа зіставлення (*tertium comparationis*), корелятивність.

Постановка проблеми, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями.

Контрастивні дослідження в сьогоденному мовознавстві набувають значного поширення. Ставлячи за мету встановлення спільних та відмінних рис у будові та функціонуванні мовних одиниць, дослідники не лише констатують виявлені розбіжності між різномовними системами, але й намагаються віднайти чинники (мовні та позалінгвальні) ізоморфізму та аломорфізму мовних зв'язків та відношень (В. Г. Гак, С. П. Денисова, Ю. О. Жлуктенко, М. П. Кочерган, А. В. Корольова, В. І. Кушнерик, В. М. Манакін, А. Е. Левицький, Б. О. Серебренников, О. В. Тищенко, С. О. Швачко, І. К. Юсупов, В. М. Ярцева, W. Croft, C. Lehmann, W. Nemser, J. Newman, G. Nickel, A. Wierzbicka). Зіставні праці є актуальними не лише з огляду на пізнання універсальності та ідіотетичності досліджуваних мов, що, безперечно, уточнює раніше виявлені особливості тієї чи іншої мовної системи. Результати міжмовного аналізу можуть бути успішно спроектовані на загальні процеси концептуалізації і категоризації позамовного світу, що, безсумнівно, поглиблює теорії типології та універсології, особливо коли в поле зору науковців потрапляють різноструктурні мови,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктом міжмовного зіставлення неодноразово виступало дієслово, яке визнане однією з центральних частин мови з огляду на його «семантичні функції, морфологічні категорії та синтаксичне вживання» [2, с. 217; 3]. Однак, незважаючи на значні здобутки внутрішньомовної та міжмовної теоретичної інтерпретації дієслова (Ю. Д. Апресян, Ш. Р. Басиров, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, О. І. Леута, А. П. Муховецький, В. С. Огоновська, В. М. Русанівський, Г. Г. Сильницький, С. О. Соколова, С. М. Сухорольська, Є. М. Уздинська, Н. Ю. Шведова, M. Bierwisch, D. Crystal, R. Jackendoff, R. Jandor, H. Hiddowson, Ch. Hockett, E. Lehrer, B. Levin, E. Nida, S. Soames, R. Stockwell, St. Ullman та ін.), проблемні питання у сфері контрастивного дослідження дієслівних систем залишаються остаточно не розв'язаними. Більше того, контрастивістика і типологія граматичних систем української та англійської мов, здійснені переважно на основі одностороннього зіставного аналізу, отримавши наукове висвітлення в підручниках із порівняльної типології (граматики), останнім часом залишаються дещо на периферії. З огляду на зазначене, звернення до міжмовного опису дієслівної ланки української та англійської мов, пов'язане із системною

репрезентацією однакових і відмінних рис їхньої синтагматичної організації у формально-синтаксичному аспекті, видається своєчасним і **актуальним**.

У наших попередніх працях була обґрунтована можливість використання моделі простого речення дієслівної будови як надійного *tertium comparationis* (t.c.) у процесі двобічного зіставлення синтагматичних вимірів дієслівних систем української та англійської мов [5; 6]. Нами було з'ясовано металінгвістичне наповнення поняття "модель речення" та встановлено основні моделі простих речень дієслівної будови, утворених на основі синтагматичних властивостей дієслів [7].

Мета пропонованої статті – установити корелятивні та лакунарні відношення української та англійської дієслівних систем, формалізовані предикативно-однооб'єктною моделлю каузованого (розумового та психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію. **Об'єкт** дослідження – дієслівні системи української та англійської мов. **Предмет** дослідження – корелятивні особливості зіставлених систем крізь призму предикативно-однооб'єктної моделі каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію як *tertium comparationis*.

Зіставний аналіз українських та англійських дієслів у проекції на предикативно-однооб'єктну модель каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію було проведено на матеріалі синсемантичних дієслів української та англійської мов [4, с. 16-22; 8, с. 45-59]. Для зіставлення було відібрано переважно дієслова в їхніх первинних значеннях із вербалізованими експлікаторами синсемантизму. Джерельною базою дослідження стали словникові джерела, а також авторська картотека реченневих конструкцій, дібраних із творів класиків художньої літератури та сучасних письменників, із публіцистичних Інтернет-джерел та з банку даних «Британський національний корпус».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Інтегрувальними параметрами виділення й об'єднання синсемантичних дієслів у реченнях предикативно-однооб'єктної моделі каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію послужили дві ознаки, властиві таким дієсловам: а) синсемантизм, експлікацію якого забезпечують як непередикативні форми, так і досить часто (приблизно в половині аналізованих речень) предикативні експлікатори; б) властивість дієслів, охоплених такими мікрокатегоріями, як «дія – розумова діяльність», «дія – мовлення», «відношення – ставлення», виражати спрямовану на предметну субстанцію дію, супроводжувану різного роду фізіологічними процесами у світі живого (людей, тварин), розумовою діяльністю людини і психо-емоційними процесами, пов'язаними з людською психікою. У дієсловах цієї групи загалом виражені властиві людині вроджені здатності до відчуття, сприймання, мислення чи ставлення до предметного світу речей, що її оточують.

Назви мікрокатегорій, на вираженні яких спеціалізуються досліджувані дієслова, відбивають ознаку інтелектуального стосунку особи до процесуального впливу на предметну субстанцію. Лексико-семантичні особливості таких дієслів було виявлено в межах різних лексико-семантичних полів (ЛСП). Найвиразніше семантика зазначених дієслів простежується в ЛСП, сформованому мікрокатегорією «відношення – ставлення» (напр., укр. *бентежити, бісити, веселити, ганьбити, дивувати, дурити, жалити, зневажати, кохати, критикувати, любити, мучити, ненавидіти, ніжити, ображати, нестити, поважати, радувати, сердити, соромити, тривожити, турбувати, хвалити, цінувати, шанувати* тощо; англ. *to affront, to hate, to humiliate, to insult, to love, to offend, to outrage, to slight* etc.). Інші дієслівні ЛСВ формують ЛСП мікрокатегорій «дія – розумова діяльність» та «дія – мовлення» (напр., укр. *аналізувати, думати, забувати, запам'ятовувати, пам'ятати, повторювати, пізнавати, придумувати, розуміти* та под.; англ. *to analyze, to deceive, to decide, to compare, to create, to forget, to see, to think, to remember, to understand* etc.).

Слід вказати на розмитість меж між цими полями, існування крайньопериферійних зон, вибудованих одиницями із синкретичною семантикою, що цілком логічно впливає зі складності, багатоаспектності та комплікативності когнітивної діяльності людини та її здатності до взаємодії з іншими індивідами як через вербальні, так і невербальні засоби. Усі вони номінують розчленовані процесуальні денотати й утворюють двохелементні семантичні єдності, на базі яких формуються речення, обов'язкові придієслівні компоненти яких вступають у предикативно-об'єктні відношення: укр. *Я забуваю сумніви і сум* (Л. Костенко); *Хто розуміє*

живопис, той належно оцінить і оце освітлення, і оцю соковитість барв (О. Гончар); *Семен забув за свої колишні турботи* (М. Коцюбинський); *Хтось тоді згадав, що в природі існує навіть пам'ятник гусені* (В. Скуратівський); *Ти рух вперед безумно любиш, ти любиш до кінця іти* (П. Тичина); англ. *George never forgave me* (S. Maugham); *Laurie bent, and whispered three words in Jo's ear which produced a comical change* (L. Alcott); *He saw a window that looked out on a river* (Т. Мо); *Teachers need not worry about becoming perfunctory readers* (R. Kee); *Knowlegable readers will recognize that I have also relied on philosophical premises derived from Aristotle's Rhetoric* (A. Grey).

Дієслова, що формують предикативно-однооб'єктну модель каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію нерідко виявляють ознаки некорельованості, підтверджені порівнянням регулярних реалізацій українських складнопідрядних речень із підрядними частинами, поєднаними з головними сполучниками *що, щоб, з тим, що, щоб, як та ін.*, які виконують роль предикативних експлікаторів дієслівного синсемантизму, із англійськими складнопідрядними реченнями безсполучникового типу: пор.: англ. *All that time I thought I was missing Jude* (Т. Morrison) – укр. *думав (що?)*; англ. *thought (what?) I was missing Jude*; англ. *I heard you was sick* (Т. Morrison) – укр. *чув (що?)*; англ. *heard (what?) you was sick*; англ. *I remember going into the pack every morning to drink the strange-tasting water, that they said was good for me* (R. Kent) – укр. *пам'ятаю (про що?)*; англ. *remember (about what?) going into the pack...*

Некорельованими виступають і подібні українські речення із синсемантичними дієсловами, яким відповідають англійські структури з Complex Object: пор.: укр. *Я б хотіла, щоб ви прийшли* і англ. *I'd like you to come* (E. Segal); *I'm thinking now of when Stradlater got back from his date with Jane* (G. Salinger) і укр. *думаю (про що?, над чим?)*; англ. *I'm thinking (about what?) – of when...*; *Years later people would quarrel about who had been the first to go* (Т. Morrison), а також англійські речення з прийменниковими предикативними експлікаторами, зокрема зі складеним герундіальним зворотом: укр. *Я почув, що твою дитину вбили* і англ. *I've heard about your boy being killed*.

Синсемантичні дієслова української та англійської мов у реченнях, об'єднаних у предикативно-однооб'єктну модель каузованого (розумового та психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію, виявляють корелятивність у реченнях:

а) із обов'язковими придієслівними компонентами, вираженими: безприйменниковими іменниковими / займенниковими словоформами: укр. *Бачу я знову і знову хустку тернову твою* (П. Перебийніс); *Край самого лісу, до якого стікались ще не розквітлі гречки, він побачив хлопчика й дівчинку, що пригинцем збирали суниці* (М. Стельмах); *I раніше, двадцять років тому, усіх вражала краса цієї дівчинки* (О. Іваненко); англ. *Then we discussed the food question* (J.K. Jerome); *I have forgotten their names* (F. Fitzgerald); *Shadrack remembered the scene clearly* (F. Morrison); *In 1982 the International Astronomical Union established a special committee for exploring life in the Universe* (Т. Healy); *Bathsheba felt almost sure she knew the truth about Fanny and Troy, but she wanted to be certain* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=knew>); *At the hospital, in a cold tiled room, they asked questions and wrote down answers* (R. Anderson); *I am so pleased that we have solved the dilemma and we can feel morally superior!* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy>);

б) із обов'язковими придієслівними компонентами, вираженими прийменниково-іменниковими / займенниковими формами: укр. *Ну ж, про вдячність забувають люди* (М. Луків); англ. *Later, sitting in the Lagonda with one hand on the steering wheel, Mungo tried to recall what he knew about the dead girl, apart from her name* (C. Kelly);

в) із неозначеною формою дієслова неозначеною формою дієслова / суб'єктивним інфінітивом у ролі обов'язкових придієслівних компонентів: укр. *Я не забуду, о ні, віддячити тобі* (Н. Гнатюк); англ. *... and he quite forgot to repeat his question* (A. Myers);

г) із предикативними експлікаторами дієслівного синсемантизму (з'ясувальними підрядними реченнями): укр. *Я вже й забула, що вони тоді обіцяли* (І. Нечуй-Левицький); англ. *Bobby explained that help us was on the way and asked if the other could see any sights of its arriving* (A. Christie).

Ознаки повної корелятивності дієслів виявляються, окрім випадків одиничних корелятивів дієслівних лексем, що номінують спільні процесуальні денотати, також у синонімічних рядах, зокрема у формальних експлікаторах дієслівного синсемантизму: пор.: укр. *сміятися, насміюватися, кепкувати, глузувати* (над ким-н., над чим-н.) і англ. *to laugh, to ridicule, to mock, to scoff, to jeer, to rail, to deride, to flout, to gibe, to sneer* (at smb., at smth.).

Ознаки формальної некорельованості виявляють українські та англійські дієслова, що утворюють речення предикативно-однооб'єктної моделі каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію) у таких випадках: а) якщо придієслівному обов'язковому компоненту, вираженому прийменниково-іменниковою словоформою в українському реченні відповідає герундіальний зворот у реченні англійської мови: укр. *Він скаржився на спеку в кімнаті* і англ. *He complained of the room being hot* (S. Shepherd); б) якщо синсемантичне дієслово утворює складнопідрядне речення української мови з підрядним з'ясувальним, якому в англійській мові відповідає об'єктний дієприкметниковий зворот: укр. *Усі побачили і пересвідчилися, що організатори тих безчинств були з інших областей* (З газ.) і англ. *I saw them driving and driving* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy>); *But it's wonderful to watch her growing and changing* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=watch>); в) якщо синсемантичне дієслово утворює безособове речення в українській мові, якому в англійській мові відповідає структура двоскладного речення із оберненим порядком слів і прийменником в абсолютному кінці речення: укр. *Вам немає на що скаржитися* і англ. *You have nothing to complain of*; г) якщо в українській мові обов'язковий придієслівний компонент виражає прийменниково-іменникова / займенникова словоформа, якій у реченні англійської мови відповідає Accusative + Infinitive: укр. *Я сподіваюсь на ваше розуміння* і англ. *I don't expect you to understand this at your age* (M. Fraun); г) якщо в українській мові роль обов'язкового придієслівного компонента об'єктної семантики виконують підрядні з'ясувальні речення із сполучниками *що, щоб, на тому, щоб*, яким в англійській мові можуть відповідати частини речень у складних реченнях безсполучникового типу: укр. *Я сподіваюсь, що-таки настане справедливість і в цих питаннях* (З газ.); *Данило не зміг згадати, щоб коли-небудь його навідували вони на пасіці* (М. Стельмах); *Василь Іванович таки наполіг, щоб було по-його* (С. Васильченко) і англ. *I suppose no one wanted to see me or to speak to me* (E. Segal); *Now he could not remember that he had ever forgotten anything* (T. Morrison); *He insisted that the boy remain in bed* (A. Cronin); *I expect it was the war* (A. Christie); д) якщо в реченнях із дієсловами, що утворюють предикативно-однооб'єктну модель дії (розумового і психо-емоційного впливу на предметну субстанцію), у зіставлених структурах відбувається міжкомпонентний перерозподіл, який впливає на саму модель.

До специфічних особливостей дієслів, здатних реалізувати аналізовану модель, можемо віднести і простежену здатність українських дієслів, охоплених мікрокатегорією «дія – мовлення» на кшталт *казати, мовити, повідомляти*, утворювати речення як предикативно-двохоб'єктної моделі, так і досліджуваної предикативно-об'єктної, на відміну, наприклад, від англ. *to tell*, в якому уведена до його семантичного складу субстанційна об'єктна сема потребує обов'язкової позадієслівної експлікації, яку забезпечують структури предикативно-двохоб'єктної моделі: пор.: укр. *Він сказав мені (нам) правду* = *Він сказав правду*; *Він сказав мені (нам) усе, що думає*; *Він сказав мені (нам), що зробити (як зробити, кому зробити)* і англ. *He told me (us) the truth*; *He told me (us) all, he thought about it*; *He told me (us) what to do (how to do, when to do it)*.

Елементи некорельованості виявляють синсемантичні дієслова вказаних мікрокатегорій, коли мова йде про наявність / відсутність прийменників у вираженні обов'язкових придієслівних компонентів речення: укр. *Я шкодую про (за) свою помилку* і англ. *I regret my mistake*; укр. *Мандрівник розповів про свої пригоди* і англ. *The traveler related his adventures*; укр. *Він ні з ким не рахується (Він ні на кого не зважає)* і англ. *He regards nobody*; укр. *Я поскаржусь на тебе* і англ. *I'll report you*; укр. *Він уміє кататися на велосипеді* і англ. *He can ride a bicycle*; укр. *Я знаю, про що ви думаєте* і англ. *I know what you are thinking*; укр. *Він спостерігав за моїми діями* і англ. *He was watching my actions*.

Не можна, на нашу думку, залишити поза увагою деякі часто вживані синсемантичні дієслова англійської мови, які в реченнях предикативно-однооб'єктної моделі виявляють суттєві розбіжності щодо вияву ознак корелятивності з українською мовою. До таких можна віднести англійські синсемантичні дієслова, належні до різних субкатегорій, на кшталт *to like, to suggest, to try, to have, to forbid, to forget, to fancy, to regret, to decide, to care* та ін., інтегровані спільними ознаками – здатністю утворювати речення предикативно-однооб'єктної моделі дії (розумового і психо-емоційного впливу на предметну субстанцію), а також властивістю прогнозувати сильні позиції, що їх заповнюють неособові форми дієслова об'єктної синтаксичної семантики. Зупинимося на деяких із них.

Широка синтагматика англійського дієслова *to like*, що виявляється в сполучуваності з герундіальними формами лексем різної семантики, водночас засвідчує значну перевагу інфінітивних форм у порівнянні з герундіями: *to like to read smth. (to see smth., to go long walks, to have dinner together with smb. etc.)*. Досить часте вживання дієслова *to like* з дієсловами *should, would* у сполученні із залежними інфінітивами розширює контекст функціональних можливостей цієї предикативно-однооб'єктної моделі, у центрі якої в англійській мові перебуває інфінітив, а на периферії – герундій.

На ступінь корелятивності українських інфінітивних форм при укр. *любити*, англ. *to like, to prefer* англійським герундієм та інфінітивом може впливати характер „опредмеченої” дії (процесу) як частини розчленованого денотата, за умови якщо дієслово *to like* входить до мікрокатегорії „відношення – ставлення”. У такому разі спостережено, що герундіальні форми вживаються для вираження цілісних дій, тоді як інфінітиви (з *to*) позначають окремі конкретні дії (особливо якщо аналогічні дієсловоформи *to like* містять компоненти *should, would*): пор.: англ. *I like reading (swimming, playing football, singing, dancing etc.)* і укр. *Я люблю читати... (взагалі)*, з одного боку, та англ. *I should not like to read that book* і укр. *Мені не хотілося б читати цю книгу*, з іншого. Або: англ. *They prefer staying indoors when the weather's cold* і укр. *В холодну погоду вони люблять залишатися дома*; англ. *Would you prefer to stay at home this evening?* і укр. *Не хотілося б вам побути дома сьогодні ввечері?*

Спостережено також, що англ. *to suggest* утворює реченнєві структури, в яких герундіальний обов'язковий компонент співвідносний із предикативною частиною українського речення в предикативно-однооб'єктній моделі (англ. *He suggested her staying at home* і укр. *Він запропонував, щоб вона лишилась вдома*), або з інфінітивною формою, яка виконує в українському реченні функцію інфінітивного додатка (англ. *He suggested going to the theatre* і укр. *Він запропонував піти в театр*; англ. *She suggested writing that into the contract* і укр. *Вона запропонувала внести це в контракт*).

Англійське синсемантичне дієслово *to forbid* у предикативно-однооб'єктній моделі з герундіальним експлікатором його семантики найчастіше корелює з українським *забороняти* (*заборонити, не дозволяти*) у предикативно-двооб'єктній моделі: англійський присвійний займенник у ролі факультативного атрибутивного компонента співвідноситься з узагальненим особовим займенником у ролі обов'язкового придієслівного компонента: укр. *Моє здоров'я не дозволяє мені приїхати* (*Я не можу приїхати через стан здоров'я*) і англ. *My health forbids my coming*.

Типову синтагматику дієслів укр. *забувати* і англ. *to forget* (укр. *забути* (кого-н., що-н.); англ. *to forget* (*smb., smth.*)) доповнює в англійській мові вживання при дієслові *to forget* герундія: *Try to forget seeing me; I'll never forget her quarreling with her neighbour*. Такі англійські речення корелюють із українськими підрядними структурами.

Англійські реченнєві структури із дієсловом *to fancy* (*уявляти, уявляти собі*) + герундіальні форми (*fancy doing smth.*) корелюють виключно з українськими реченнями з предикативними експлікаторами синсемантизму цих дієслів: пор.: англ. *I cannot fancy having to wait you after noon* і укр. *Не можу уявити, що доведеться чекати тебе до вечора*; англ. *It's impossible to fancy his saying a thing like that* і укр. *Неможливо уявити собі, як (же) він сказав це*.

У мовленнєвих реалізаціях речень, побудованих за предикативно-однооб'єктною моделлю каузованого (розумового і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію з можливим інфінітивним обов'язковим компонентом послідовно корельованими виявилася значна частина українських та англійських дієслівних ЛСВ, належних до мікрокатегорії «дія – розумова діяльність» (на кшталт укр. *ненавидіти, прагнути, пропонувати, пам'ятити, терпіти* тощо; англ. *to decide to dislike, to endure, to expect, to forget to intend, to remember etc.*)

Загалом в українських та англійських реченнєвих реалізаціях предикативно-однооб'єктної моделі із синсемантичними дієсловами, здатними утворювати двокомпонентні семантичні єдності із суб'єктивними інфінітивами, спостерігається закономірність щодо еквівалентності синтагматики дієслів, які моделюють такі структури. Найвищим є показник їхньої сполучуваності з інфінітивом, далі йдуть синтагматичні поєднання з предикативними одиницями, далі – синтагми з іменниковими (займенниковими) словоформами. Проілюструємо це прикладами кількох пар синсемантичних дієслів, семантику яких компенсують суб'єктивні інфінітивні форми в обох мовах.

Наприклад, синтагматика синсемантичних укр. *вирішувати* і англ. *to decide* у мовленні є однаковою: а) укр. *вирішувати* + *зробити* (щось) і англ. *to decide* + *to do smth.* (укр. *А ми вирішили мікату на батьківщину* (З. Тулуб) і англ. *The picture incident proved too much for the officer and he decided to retire* (К. Logan)); б) укр. *вирішувати* + *що...* і англ. *to decide (that)* (укр. *Експерти вирішили, що міліціонери не були полтавчанина* (З газ.); англ. *She had evidently decided that things were going to be all right* (М. Falk)); в) укр. *вирішувати* + *хто / що / як / куди / коли та ін. ...* і англ. *to decide* + *who / what / how / where / when etc.* (укр. *Хлопці ніяк не могли вирішити, хто ж буде основним у команді* (О. Донченко) і англ. *Michael Stockbrokers and unit trust managers have to decide how much of the VAT saving they can pass on to investors* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=decide>)); г) укр. *вирішувати* + *що-н.* і англ. *to decide smth* (укр. *Ми вирішували задачі під його керівництвом* (Л. Смілянський) і англ. *Whatever you decide I will consent to, my father's oldest friend* (Р. Wiat)).

Однаковою є також частота вживання відповідних синтагматичних груп з цими дієсловами. За частотою вживань перевагу мають три перші структури (а, б, в). Корелятивна пріоритетність у предикативно-об'єктній моделі належить реченням із присудками – дієсловами укр. *вирішувати*, англ. *to decide* + обов'язковий інфінітивний придієслівний компонент: укр. *Таки вирішив бідолаха змиритися, змовчати* (І. Багрянний); англ. *At last he decided to merry her* (L. Alcott).

Синсемантичні дієслова української та англійської мов, охоплені мікрокатегорією «дія – розумова діяльність», розглядувані крізь призму реченневих утворень предикативно-однооб'єктної моделі каузованого (розумовго і психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію виявляють особливості формального вираження обов'язкових придієслівних компонентів безприйменниково-іменниковими / займенниковими словоформами в українській мові та прийменниково-іменниковими / займенниковими словоформами в англійській, напр.: укр. *цікавитись* (ким-н., чим-н.) і англ. *to care (for smb., smth.)*; укр. *слухати* (кого-н., що-н.) і англ. *to listen (for smb., smth.)*; укр. *шукати* (кого-н., що-н.) і англ. *to look (for smb., smth.)*; укр. *чекати* (кого-н., що-н.) і англ. *to wait (for smb., smth.)*. Таку невідповідність пояснює явище сильної чи помірної зв'язаності деяких прийменників із дієсловами, що виявляє специфічність дієслів, зокрема в англійській мові, і пов'язана з усталеними нормами, закономірностями граматичного ладу мови. Принагідно зазначимо, що, на відміну від української, в англійській мові прийменник може позиціюватися в кінці речення (зокрема в спеціальних питаннях, у структурі яких функцію обов'язкового придієслівного компонента виконує займенникове слово): англ. *What are you looking for?*; *What does they care for?*

Повну корелятивність виявляють українські та англійські дієслова в реченнях, у яких у ролі обов'язкового придієслівного компонента виступають напівпредикативні структури з інфінітивом, приєднані до синсемантичного дієслова сполучниковими словами (укр. *як, хто, що, коли, де, кому, чий / чийого, чийому, чому*; англ. *how, who, what, when, where, whom, whose, why*), а також сполучниками укр. *чи* та англ. *if, where*, які вводять пряму мову: укр. *Я не знаю, як туди пройти* (В. Канівець); англ. *When I got the letter, I knew how angry Isabel would be* (S. Hill); укр. *Я не зрозумів, де головна дорога кінчалася* (С. Васильченко); англ. *But I still don't understand where the boundary was.* (<http://bnc.bl.uk/saraWeb.php?qy=understand>). Спостережено, що в корелятивні відношення в цьому варіанті розглядуваної моделі вступає значна частина українських та англійських дієслів, об'єднаних мікрокатегорією „дія – розумова діяльність” (укр. *думати, знати, пояснювати, розуміти, думати*; англ. *to ask, to consider, to decide, to discover, to explain, to guess, to observe, to perceive etc.*).

Своєрідність українських синсемантичних дієслів, що заповнюють розглядувану модель, становить їхня активність в утворенні фразеологізмів, які за структурою постають як двохелементні семантичні єдності, хоча у формально-синтаксичній структурі традиційно розглядають як один синтаксичний компонент (присудок чи головний член односкладного речення): *Хто мовчить, той двох навчить* (Н. тв.); *Хто спішить, той людей смішить* (Н. тв.); *Рибак рибака бачить* здалека (Н. тв.) та ін.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, зіставивши українські та англійські реченневі структури із синсемантичними дієсловами визначених мікрокатегорій, об'єднаних предикативно-однооб'єктною моделлю каузованого (психо-емоційного та розумового) впливу на предметну субстанцію, було встановлено такі

основні спільні та специфічні риси синтагматики української та англійської дієслівних систем. (1) Корелятивні ознаки реченнєвих структур обох мов, об'єднаних предикативно-однооб'єктною моделлю каузованого (розумовного та психо-емоційного) впливу на предметну субстанцію, відбито в тому, що: а) структуру речень формують синсемантичні дієслова, які на рівні семантичних едностей прогнозують одну сильну позицію для заповнення її відповідними (найчастіше іменниковими / займенниковими) структурами, що в реченні кваліфіковано обов'язковим придієслівним компонентом; б) обов'язковий компонент об'єктної семантики українського речення в типовій морфологічній формі знахідного відмінку відповідає формі непрямого відмінка англійського речення. (2) Виявлені випадки часткової чи повної некорельованості українських та англійських дієслів у реченнях предикативно-однооб'єктної моделі мають переважно формальні показники в межах обов'язкових придієслівних компонентів об'єктної синтаксичної семантики і можуть бути пояснені особливостями граматичного ладу кожної із зіставляваних мов. При цьому експлікаторами корелятивності виступають предикативні, неpredикативні й напівpredикативні (в англійській мові) аналітичні/ синтетичні, прості/ускладнені форми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в можливості застосування розробленої авторської методики двобічного зіставного аналізу дієслівних систем української та англійської мов для подальшого контрастивного дослідження одиниць у їхніх синтагматичних вимірах, зокрема для аналізу реченневотвірного потенціалу дієслів у сфері інших моделей дієслівних речень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Л. С. Бархударов. – М. : Высш. школа, 1966. – 199 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики укр. мови / [за ред. І. Вихованця] / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Унів. вид-во «Пультсари», 2004. – 400 с.
3. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : Вид-во ДонДУ, 2006. – 378 с.
4. Іваницька Н. Б. Функціонально-семантична класифікація українських та англійських дієслів : [монографія] / Н. Б. Іваницька. – К. : КНТЕУ, 2004. – 196 с.
5. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : монографія / Н. Б. Іваницька. – Вінниця : СПД Главацька, 2011. – 636 с.
6. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем / Наталя Іваницька // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 46–59.
7. Іваницька Н. Б. Модель простого речення дієслівної будови як tertium comparationis синтагматики дієслівних систем української та англійської мов / Н. Б. Іваницька // Проблеми зіставної семантики : зб. наук. статей / відп. ред. Корольова А. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Вип. 11. – С. 199-205.
8. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові / Н. Л. Іваницька. – К. : Вища шк., 1986. – 167 с.
9. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : [підручник] / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 424 с.
10. Леута О. І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові : [монографія] / О. І. Леута. – К. : Такі справи, 2008. – 208 с.
11. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1971. – 191 с.
12. Fillmore C. J. Construction grammar course book // Charles Fillmore, Paul Kay. – Berkeley : University of California, 1992. – 113 p.
13. Fries Ch. The Structure of English / Charles Carpenter Fries. – Editeur Longmans, Green and Co, 1963. – 304 p.

Іваницька Н. Б. Синтагматическая корреляция украинской и английской глагольных систем в предикативно-однообъектной модели каузированного влияния на предметную субстанцию.

В статье установлены синтагматические параметры украинской и английской глагольных систем в плане образования ими предикативно-однообъектной модели каузированного влияния на предметную субстанцию. Выбранная модель предложения выступает основой сопоставления, поскольку является сформированной на основе дифференциальных признаков моделей такого типа в обоих языках. В работе использованы положения разработанной в лингвистике теории номинативного минимума предложения, который традиционно рассматривают как расширенную схему, включающую минимальную структурную схему предложения (главные компоненты) и обязательные присловные распространители, необходимые для реализации предложением номинативной функции. Коррелятивные признаки конструктивных структур обоих языков, объединенных предикативно-однообъектной моделью каузированного влияния на предметную

субстанцію, отражены в том, что структуру предложений формируют синсемантические глаголы, которые на уровне семантических единств прогнозируют одну сильную позицию для заполнения ее соответствующими структурами, квалифицирующимися в предложении обязательным приглагольными компонентами. Выявленные случаи частичной или полной некоррелированности имеют преимущественно формальные показатели в пределах обязательных приглагольных компонентов объектной синтаксической семантики и могут быть объяснены особенностями грамматического строя каждого из сопоставляемых языков.

Ключевые слова: украинская и английская глагольные системы, предикативно-однообъектная модель каузированного влияния на предметную субстанцию, основа сопоставления (*tertium comparationis*), коррелятивность.

Ivanytska N.B. Syntagmatic Correlation of Ukrainian and English Verb Systems in the Context of Predicative-one-object Model of Causative Influence on Substance.

The paper focuses on the syntagmatic characteristics of the Ukrainian and English verbs systems in the light of their capacity to form predicative-one-object model of causative influence on substance. The chosen model is the basis for comparison of the sentence, because it is formed on the basis of differential characteristics of models of this type in both languages. The investigation is based on the theory of nominative minimum of sentence that is traditionally viewed as an extended scheme which includes minimal structural scheme of the sentence (main components) and mandatory verbal radiators necessary for the implementation of the sentence nominative function. Correlative verbal features of the predicative-one-object model of causative influence on substance are reflected in the fact that the structure of sentences is formed by synsemantical verbs. They predict a strong position to fill it appropriate (usually noun/pronominal) elements at the level of semantic unities that effect obligatory verbal components in the sentence. Identified partial or complete lack of correlation is mostly measured by formal parameters. They were found in the sphere of obligatory components caused by verbs and had object syntax semantics. It can be explained by the peculiarities of grammatical structure of each contrasted language.

Key words: Ukrainian and English verbal systems, predicative-one-object model of causative influence on the substance, the basis of comparison (*tertium comparationis*), correlation.

Медведєва Світлана
(Вінниця)

УДК 811.111'42

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ЯВИЩ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ
ТА МУЛЬТИЛІНГВІЗМУ В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ**

У статті здійснена спроба проаналізувати тенденції мультикультуралізму та мультилінгвізму в сучасному світі. Враховуючи багатогранність цих питань, їх огляд здійснено у тісному зв'язку між політичним, історичним, соціологічним, психологічним, мовним та культурним аспектами сучасного політичного процесу. Окремим пунктом статті виділяється мовна політика держави, як чинник, який обумовлює панування тих чи інших настроїв в суспільстві та впливає на вироблення певної політичної позиції особистості та ступені її задіяності у соціально-політичних процесах країни. Аналіз процесу мультикультуралізму також представлено в історичному розрізі, що дає можливість прослідкувати динаміку та можливі наслідки цього процесу.

Ключові слова: мультикультуралізм, мультилінгвізм, глобалізація, мовна політика, етнокультурні спільноти.

Постановка наукової проблеми. Принципи мультикультуралізму та перспективи їх реалізації в політиці держав з демократичним устроєм є одним з найактуальніших питань, навколо якого розгортаються дискусії як суспільного, так і наукового характеру. Ці дискусії тривають вже протягом майже двох сторіч. Саме поняття мультикультуралізму з'явилося ще в 60-ті роки двадцятого століття на позначення характеристики соціальної політики в Канаді в умовах етнокультурного, расового та релігійного розмаїття країни.

Питання мультикультуралізму не втрачає своєї актуальності набуваючи нового звучання в сучасному світі. Наразі політика мультикультуралізму пов'язана з обговоренням таких дискусійних питань, як «криза ідентичності», «війна цивілізацій», міжкультурна комунікація. При цьому на перший план виходять проблеми переважно соціально-політичного характеру. Питання мультикультуралізму розглядається у співвіднесенні трьох рівнів: демографічного (опис змін демографічних та етнокультурних параметрів національних суспільств під впливом ендегенних та екзогенних факторів), ідеологічного (концепції, які відображають ідейно-політичні аспекти та аспекти світобачення парадигми мультикультуралізму) та політичного (аналіз питань практичного використання принципів мультикультуралізму в політиці сучасної держави) [2; с. 64].

До сфери інтересів мультикультуралізму в його найрізноманітніших проявах потрапляє перш за все проблема єднання та розмаїття, взаємовідносини між «своїми» та «іншими, чужими». Про це свідчать дослідження таких вчених, як К. Инглис, Э. Гутман, Г. Мансур, Дж. Эдвардса, Э. Смита, В. Кимлика, Дж. Смолич, Ф. Грена, С. ДеАлькантара, Р. Ставенхагена, Д. Корсона, С. Лежера. Зробили внесок у дослідження цього питання такі російські вчені, як Н.А. Алексахна, А. А. Борисов, М. В. Жеребкин, А. А Жириков, А.И. Куропятник, С. В. Михайлов, Г. Г. Новиков та інші.

Отже, поняття мультикультуралізму включає рівність расових та етнічних співтовариств, визнання державою прав за колективними етнічними утвореннями, співіснування цих утворень в будь-якій країні із включенням, але без асиміляції в загальну політичну культуру, відмову від панівного тиску культури корінного населення, при цьому поважного ставлення до мови та культури корінного населення. Іншими словами, поняття мультикультуралізму позначає політику держави, що спрямована на підтримку та правове забезпечення етнічно-культурного розмаїття за умов одночасного згуртування громадян для спільного вирішення проблем в державі. Однією з можливостей вирішення цих питань є правильне ведення мовної політики. Цей аспект підлягав ретельному вивченню такими вченими, як Ф. де Варенес, Р. Філіпсон, А. Эйде, Д. Кібе, а також У. Озолніс, Б. Булівант, Дж. Эдвардс.

Підставою для реалізації політики мультикультуралізму на сучасному етапі є міграційна хвиля обумовлена посиленням соціально-економічної нерівності між Північчю та Півднем. Стаття передбачає дослідження тісного взаємозв'язку між політичним, історичним, соціологічним, психологічним, мовним та культурним аспектами сучасного політичного процесу.

Поряд з тенденцією до об'єднання культур, процесами уніфікації та глобалізації спостерігається також протилежний процес – тенденція до відособлення та локалізації. **Метою статті** є дослідити переважання тієї чи іншої тенденції в країнах Західної Європи, зокрема Великобританії, та в Сполучених Штатах Америки. Мета дослідження реалізується в наступних завданнях: (1) окреслити сучасну інтерпретацію трактування поняття мультикультуралізму; (2) дослідити динаміку розвитку цього поняття в історичному розрізі; (3) проаналізувати ідеологічну позицію англосаксонських держав на сучасному етапі; (4) виявити загальну тенденцію сьогодення щодо мультикультуралізму та мультилінгвізму у їхньому зв'язку з політичними та культурними процесами. **Актуальність роботи** обумовлена підвищеною увагою політологів, соціологів, філософів, а також філологів до проблеми мультикультуралізму та шляхів її розв'язання високорозвиненими державами. Дослідження проводиться на матеріалі документів США та Великобританії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Вибір саме цих країн для проведення дослідження обумовлений рядом причин. Огляд історичних процесів у Сполучених Штатах Америки вказує на пошук можливого мирного співіснування різних етнічних груп в межах однієї держави. Ілюстрацією стають моделі «плавильного котла» (XIX – XX ст.), теорія «культурного плюралізму» (1915 р. розробник – Х. Коллэн), модель, яка отримала назву «томатний суп» та була сфокусована на припущенні, що іммігранти адекватно адаптуються до англосаксонських культурних традицій.

Водночас поруч з офіційною ідеологією універсалізації культурної ідентичності, спостерігається тенденція до самоізоляції та замикання в межах етнічних спільнот, як реакція на спробу багаторівневої уніфікації. Саме з такою проблемою, так званим реактивним мультикультуралізмом, стикнулися Сполучені Штати Америки у дев'яності роки минулого сторіччя. Йдеться про бажання етнічних, релігійних та інших меншин відокремитись, не

зливатись з більшістю. Сучасне поняття мультикультуралізму включає поняття інтеграції без асиміляції, існування багатьох етнічно-культурних осередків в межах однієї держави із одночасним домінуванням, проте не насадженням, культури етнічної більшості.

Проте, лідер консервативної партії Великобританії Д. Камерон трактує політику мультикультуралізму як таку, що базується на поділі людей за етнічною ознакою, що посилює фрагментацію суспільства: “We have allowed the weakening of our collective identity. Under the doctrine of state multiculturalism, we have encouraged different cultures to live separate lives, apart from each other and away from the mainstream” («Ми дозволили послабити нашу колективну ідентичність. В рамках доктрини державного мультикультуралізму ми заохотили різні культури жити окремим життям, поодаль одна від одної та від головної течії») (цит. за: [Johnson; с. 136]). Окремі науковці вбачають загальну тенденцію консерваторів до несхвалення політики мультикультуралізму з її завищеними вимогами та відсутністю врахування економічних та політичних умов країни. Проте, серед задач, які проголошувались партією консерваторів у передвиборчому документі “Built to Last” the aims and values of the conservative party, знаходимо: «taking action to ensure more women candidates, candidates from black and minority ethnic communities, and candidates with disabilities» [5; с. 6]. Отже, ідея мирного співіснування різних етнокультурних спільнот є досить привабливою, проте не завжди вдається її реалізувати практично. В США ідеологія мультикультуралізму також має чимало противників. Як пояснює Дрожжина С. «ця ідеологія явно суперечить „американській мрії“, найважливіший елемент якої – уявлення про єдину „американську націю” [2; с. 54].

Ідея мультикультуралізму нерозривно пов’язана з ідеєю мультилінгвізму, суть якої У. Бек вбачає «не в тенденції до мовної уніфікації, а в плутанині мов та ідентичностей». (цит. за: [Ушанова; с. 28]). Політика мультилінгвізму (багатомовності) передбачає здатність спілкуватися декількома мовами, що також відкриває можливість залучення до інших культур, іншого типу мислення, вироблення власного мислення, яке готове до відкритого діалогу культур.

З іншого боку, впродовж всієї історії існування людство відчувало необхідність у виробленні мови, яка б стала спільною для зустрічей на міжнародному рівні представників різних країн. Відмінною характеристикою сучасного суспільства є величезна кількість міжнародних контактів, а спільною, міжнаціональною мовою стала англійська. Про це свідчать й такі існуючі вирази, як “World English”, “International English”, “English as Lingua Franca”, “Global English” та “Globish”. Англійська мова є робочою мовою або однією з робочих мов всіх міжнародних організацій. Англійська мова також поза конкуренцією в сферах бізнесу, навчання, технологій та науки, також ЗМІ та індустрії розваг. Англійська мова стала символом сучасності та свободи слова та найпопулярнішою мовою, яка використовується у нових комунікаційних каналах (блоги, соціальні мережі). Говорити англійською означає вийти за межі національної культури та стати частиною глобальної культури.

Проте існує певний ризик такої експансії мовного світу однією мовою, адже мова є носієм культури, отже шляхом розповсюдження англійської мови відбувається насадження культури та цінностей англосовних країн (особливо США), відкриває шлях до економічного та політичного домінування цих країн, що в решті може призвести до втрати іншими країнами своєї національної ідентичності. Проте, численні дослідження зарубіжних дослідників вказують на те, що до вивчення мови людей спонукає бажання оволодіти лише комунікативними навичками, без урахування його соціокультурного нашарування.

Мультилінгвізм є необхідною умовою співіснування різноманітних етнокультур, проте виникає небезпека щодо збереження монолінгвальної культури. Саме збереження нації як єдиного цілого є причина, якою Д. Камерон керується з метою впровадження ідеологія «Єдина нація – єдина мова». Тобто, всі етнокультурні спільноти, які мешкають на території Великобританії, повинні залучатись до вивчення державної мови. Саме мова сприяє об’єднанню всіх громадян Великобританії у єдину силу. Така мовна політика в державі покликана укріпити політичну стабільність, сприяти ефективному використанню механізмів мовної комунікації з метою об’єднання громадян. Це ще раз доводить твердження про неможливість існування політики без мови. Розвиток гармонійних міжнаціональних та міжнародних відносин та політична стабільність в державі напряму залежать від правильно спланованої мовної політики.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Мультикультуралізм та тенденції до зближення націй, обмін інформацією, досвідом, культурою є невід'ємними рисами сьогодення. Неможливо охопити всі позитивні та негативні моменти цих процесів в межах однієї статті, проте варто відзначити, що створення умов для адекватного міжкультурного спілкування, зокрема на державному рівні, є вкрай важливим, і вирішальну роль у цьому відіграє відповідно вибудована мовна політика держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьева, Елена Юрьевна Лингвокультурная составляющая современного политического процесса : Специфика англоязычных государств: дис. на присвоение науч. звания кандидата полит. наук : 23.00.02 / Елена Юрьевна Артемьева. – Нижний Новгород, 2003. – 241 с.
2. Дрожжина С. В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти: Монографія / С. В. Дрожжина. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 196 с.
3. Куропятник А. И. Мультикультурализм : проблемы социальной стабильности полиэтнических обществ / А.И. Куропятник. – СПб. : Издательство СПбГУ, 2000. – 205 с.
4. Ушанова И. А. Мультикультурализм и глобализация : пути развития / И. А. Ушанова. – Вестник Новгородского Государственного университета: зб. наук. праць. – НГУ, 2004. – Вип.27. – С. 24 – 29.
5. Built to Last: Aims and Values of the Conservative Party. – Polar Print Group Ltd, 2006. – 7 p.
6. Johnson David Cassels Language Policy / D. C. Johnson. – Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Palgrave Macmillan, 2013. – 308 p.
7. Nick Clegg sets out vision of multiculturalism // [електронний ресурс].
8. Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-12638017>

Медведева С. Современные подходы к трактовке мультикультурализма и мультилингвизма в англоязычных странах

В статье предложен анализ тенденций мультикультурализма и мультилингвизма в современном обществе. Принимая во внимание многогранность этих вопросов, их рассмотрение подано в тесной связи с политическим, историческим, социологическим, психологическим, языковым и культурным аспектами политической действительности. Отдельным пунктом статьи выделяется языковая политика государства, в качестве составляющего, которое предопределяет наличие тех или иных настроений в обществе и влияет на формирование политической позиции личности и меры участия в социально-политических процессах в стране. Анализ политики мультикультурализма представлен также в историческом разрезе, что дает возможность проследить динамику явления и возможные последствия.

Ключевые слова: мультикультурализм, мультилингвизм, глобализация, языковая политика, этнокультурные сообщества.

Medvedeva S. The Modern Approaches towards the Interpretation of Multiculturalism and Multilingualism in English-Speaking Countries.

In the article the analysis of tendencies of multiculturalism and multilingualism in modern society is suggested. Taking into account the complexity of the notions, they are discussed in their close connection with political, historical, sociological, psychological, lingual and cultural aspects of political reality. Peculiar attention is given to the notion of language state politics as to the phenomenon that predetermines the existence of certain moods in the society and influences the formation of a complex of political views and the extent to which a person is ready to participate actively in socio-political life of the country. The notion of multiculturalism is also presented in its historical development, which gives the opportunity to follow the process of its development and the possibility to calculate the consequences.

Key words: multiculturalism, multilingualism, globalisation, language politics, ethnic-cultural unity.

*Людмила Мельник
(Вінниця)*

УДК 811.111'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АРХАЇЗМІВ ЯК ІСТОРИЧНО-ЗАСТАРІЛИХ ОДИНИЦЬ

У статті розглядаються архаїзми, їх види, стилістичні функції, які вони виконують у художніх творах. Встановлено найбільш вдалі лексичні трансформації, що трапляються в українських перекладах. Досліджено варіанти перекладу архаїзмів, перекладацькі трансформації та труднощі, які можуть виникати під час перекладу історично-застарілих слів у художньому тексті. Запропоновано шкалу оцінки перекладу архаїзмів, яка враховує передачу їх основних функцій. Проаналізовано погляди окремих лінгвістів на процес перекладу в контексті міжкультурної комунікації. З'ясовано, що архаїзми як елемент відображення дійсності мають вагомий стилістично-експресивне значення у текстах різних сфер використання та тематики, передаючи особливий відтінок значення, і завдяки своєму історичному підтексту формують специфічний експресивний фон.

***Ключові слова:** архаїзм, переклад, транслітерація, поняття, історизм, відповідник, англійська мова, адекватність, еквівалентність.*

Постановка наукової проблеми. Сучасна теорія перекладу виходить з того, що одним з важливих видів вербальної комунікації є обмін інформацією між людьми, що говорять на різних мовах і які належать до різних культур. Така міжмовна (або двомовна) комунікація може здійснюватися лише за участю посередника, який здатний сприймати повідомлення в письмовій або усній формі однією мовою й відтворювати її засобами іншої мови. Таке мовне посередництво може здійснюватися різними способами, головним з яких є переклад. З питанням перекладу архаїзмів у першу чергу пов'язане питання про збереження їх самобутності, зумовленої темпоральним сегментом слова, а саме: експресивних функцій, їх ролі, як ключових елементів діалогу та елемента, що створює динаміку подій, утворює розвиток сюжету.

Мета публікації – розглянути основні труднощі перекладу архаїзмів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Переклад художнього тексту розглядається як особлива форма функціонування мовної системи, сутність якої полягає в створенні комунікативної еквівалентності нового тексту по відношенню до оригіналу й по можливості передачі повного обсягу змісту твору. В таких випадках тільки комплексний підхід може забезпечити ефективність під час перекладу з однієї мови на іншу, яка враховує лінгвістичний, культурологічний, історичний, філософський аспекти. Переклад як вид творчої діяльності, нерозривно пов'язаний з мовою та передбачає внутрішнє зіткнення двох мов і двох культур, допомагає проникнути в світ культури того чи іншого народу, поглянути на духовні цінності очима представника тієї чи іншої культури і може стати невід'ємною частиною духовного виховання та становлення індивідів, націй. У той же час, переходячи з одного культурного пласту в інший, "культурні архетипи" [1] визначають динамічний, поступальний розвиток самої культури. При цьому перекладач, так само як і автор, являє собою певну особистість із певним світоглядом, певним ступенем образності мислення, емоційності тощо, яка прагне зрозуміти культурний фон мови оригіналу й реалізувати свій індивідуальний спосіб передачі задумів автора твору.

Мовний матеріал неодмінно впливає на характер переданого повідомлення. Сучасна теорія перекладу наполегливо підкреслює необхідність збереження національної й історичної специфіки оригіналу. І якщо національна специфіка вже сама по собі історична, то риси епохи не завжди виступають як складова частина національної специфіки: бувають історичні явища, міжнародні по самій своїй суті, наприклад лицарська культура епохи феодалізму, що вимагає від перекладача передачі історичних реалій (костюм, зброя), особливостей етикету, психологічних рис. Труднощі для перекладача при передачі історичного і національного колориту виникає вже з того, що тут перед ним не окремі, конкретно вловимі, що виділяються в контексті елементи, а якість, в тій чи іншій мірі властиве всім компонентам твору: мовного матеріалу, формою та змістом.

В. Гумбольдт зазначав, що кожен народ обвєдений колом своєї мови й вийти з цього кола може, тільки перейшовши в інше. Однак такий “прорив” представляється можливим тоді, коли ми намагємося проникнути в таємницю “духу” іншої мови. “Мова, – говорить він, – являє собою безперервну діяльність духу, що прагне перетворити артикульований звук у вираження думки” [4].

Творче мислення перекладача виконує дві взаємопов’язані функції: по-перше, відтворюючи реальну дійсність іншомовного середовища, реалізує свій задум, по-друге, він як би переосмислює факти, явища, щоб їх опис задовольняло сприйняття українського й українськомовного адресата. Під час перекладу архаїзмів відтворюється історія культури мови. Переклад архаїзмів здійснюється за такими параметрами: дослівний переклад і закономірна відповідність (еквівалент, аналог, адекватна заміна). При перекладі текстів з архаїзмами виникає проблема адекватної передачі як самої форми даної одиниці, так і експресивно-змістового наповнення, а також повноцінне відображення контекстуального відтінку архаїзмів у тексті перекладу. Для чіткого вираження значення одиниць застарілої лексики важливо враховувати особливості впливу лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів на відтворення змісту оригіналу засобами цільової мови. Способи перекладу специфічних лексичних одиниць не є універсальними, однак можна виділити наступні відомі перекладацькі трансформації. Архаїзми перекладаються транскрипцією або транслітерацією, тобто одиницями національно-специфічної лексики, значення яких залежить від структури самих одиниць на фонологічному рівні. Коли в мові не можна знайти еквівалент одиниці мови оригіналу, який би повністю відтворював як семантичне, так і екстралінгвістичне значення слова, використовується експлікація або описовий переклад. Семантична аналогія застосовується при перекладі одиниць, які виражають схожі значення та виконують однакові функції в мові, хоч і відрізняються за своєю формою. Одним із найпоширеніших способів перекладу історичних реалій, відповідно, архаїзмів є дескриптивна перифраза. Контекстуальне розтлумачення реалії – такий вид відтворення семантико-стилістичних функцій реалій, який нерозривно пов’язаний з цілісністю художнього тексту і полягає в роз’ясненні суті реалії в найближчому контексті [6].

Г. Винокур уважає, що архаїзми – це застарілі й, які вийшли з обігу назви або назви застарілих, що пішли в історію предметів і явищ [5]. У сучасній мові архаїзми якщо й використовуються, то найчастіше в стилістичних цілях: для відтворення колориту минулої епохи, або щоб додати мови особливої урочистості й піднесеності.

Функції архаїзмів дуже різноманітні, і саме поняття архаїзм потребує деякого уточнення. Цей термін поєднує різнорідні поняття. Різноманітні шляхи розвитку лексики. Увесь час іде процес втрати мовою одних слів і появи в ній інших, одні слова виходять з тих чи інших причин з ужитку й можуть взагалі “випасти” з мови, інші ж, з’явившись, починають відігравати важливу роль у живому спілкуванні, завойовують собі поступово міцне місце в мові. Ці процеси мають місце й в українській, і в англійській мовах.

До архаїзмів відносять слова і вирази, які застаріли і не використовуються в сучасній мові тому, що мають відповідні “сучасні” синоніми, як, наприклад, *whilome – formerly, swain – peasant, methinks - it seems to me, yon – there, habit – dress, to trow – to think* тощо. З іншого боку, до архаїзмів відносять такі слова, які синонімів не мають тому, що поняття, висловлені цими словами, не відіграють жодної ролі в сучасному житті суспільства. Наприклад, в українській мові такі слова, як щит, булат, данина, терем, кольчуга; в англійській мові; *gorget, mace, thane, yeoman, goblet, baldric* тощо. Ці слова не зникають із словникового складу мови, вони тільки обмежені в своєму вжитку сферою історичних романів, нарисів і досліджень з історії відповідних періодів [10].

Отже, доцільно розділити архаїзми на слова старовинні або забуті, які представляють собою терміни старовини й застосовуються лише в особливих стилістичних цілях у сучасній літературній мові, і слова застарілі, які ще не втратили свого значення в системі лексики сучасної літературної мови.

Переклад архаїчних дієслів привертає увагу перекладача можливістю чи неможливістю відтворення їх хронологічного елемента, завдяки якому вони складають архаїзований фон твору, відтворюють приналежність дійової особи до певного часового періоду або створюють стилістично забарвлений відтінок твору. Слід враховувати, що дійовим особам художніх творів властиво особливо експресивно та вагомо висловлювати свою думку за допомогою архаїчних

дієслів, запитувати думку інших, звертатися за допомогою до інших персонажів щодо вирішення якогось питання: “*Richard arise from his bed, sayest thou?*” [9]

Важливим елементом, на який слід звертати увагу при перекладі віршу з архаїчними елементами, є експресивність слів автора, з метою виказати своє ставлення, наприклад, поважливе, охарактеризувати основний персонаж. У поезії використовуються архаїзовані дієслова, як засіб творення риторичних звертань до читача: “*Thou knowest the prayers and vigils of thy youth.*” [7, с. 12]. Архаїзовані дієслова посилено реалізують функцію відтворення динаміки подій твору, епізоду чи думки; спонукання чи заклику до дії у промові чи діалогічному мовленні; функцію зображення душевного стану чи відчуття особи, є сильним експресивним засобом і містять вагому інформацію про ціль висловлювання [2; 4].

Ефективність передачі часової інформації архаїчних дієслів у перекладі може бути досліджена за допомогою схематичної шкали, що градує ступінь її відтворення: архаїзація лексичного елемента у перекладі – модернізація та передача деяких основних функцій – нівелювання, втрата лексичного елемента. Під модернізацією розуміється передача архаїчного елемента сучасним лексичним відповідником і втрата хронологічної інформації під час передачі лексичної одиниці будь-яким способом.

У практиці перекладу В. Виноградов [7] виділяє два етапи роботи. Один з них пов’язаний з осмисленням тексту іноземною мовою, а інший – з відтворенням його рідною мовою. Перший етап перекладу, званий сприйняттям тексту, включає в себе сприйняття твору, коли перекладач намагається глибоко осмислити і відчути текст ще до безпосереднього перекладу тексту, і власне перекладне сприйняття, тобто безпосереднє сприйняття конкретних слів, речень і виразів у процесі перекладу.

Беручи до уваги все вищесказане, слід уникати наступних помилок під час перекладу архаїзмів:

1. Автор зображує конкретну історичну епоху, старанно копіюючи її мову, описуючи реалії. Тут головним помічником перекладача є словники, і він буде застосовувати адекватний переклад. Під адекватністю слід розуміти не тільки відповідність даному перекладному слову, але і всьому словесному оточенню, тобто контексту. Адже зазвичай переводяться не окремі слова, а думки, виражені не одним, а кількома словами. Тому було б логічно вважати мінімальною “одиницею перекладу” не слово, а словосполучення або навіть смислову групу, яка має відносно закінчену думку. Існують дві категорії словникових відповідників: еквіваленти і варіантні відповідності. Оскільки еквівалент – це єдине постійне й рівнозначне відповідність, то при наявності еквівалента перекладач позбавлений права вибору. Але бувають випадки, коли для уникнення нудного повторення одного й того ж слова чи з інших стилістичних причин слід відмовитися від існуючого еквівалента і знайти йому заміну синонімічних у перекладі.

2. Автор зображує вигаданий світ, мова якого наближений до мови певної історичної епохи цього світу. У цьому випадку перекладачеві розумно вдаватися до непрямого перекладу. Наприклад, у перекладі роману В. Скотта “Айвенго” [8] опис кольчуги лицаря “... *curiously plaited and interwoven, as flexible to the body as those which are now wrought in the stocking-loom, out of less obdurate material*” виглядає наступним чином: “... вона була зроблена надзвичайно майстерно і також щільно прилягала до тіла, як наші фуфайки, сплетені з м’якої вовни”. Таким чином, типове англійське поняття “*stocking-loom*” (вид ткацького верстата) було перекладено на українську мову “фуфайка”, яка в українській мові позначає різновид робочого одягу, не маючи ніякого ставлення до лицарським зброї. Згадуваний в одному з епізодів роману англійська титул “*baron*” (“барон”) перекладений на українську мову як “поміщик”, що є грубим порушенням як тимчасового, так і національного колориту: “поміщик” – у Російській імперії до 1917 р: землевласник (зазвичай дворянин). Дія роману розгортається в 12 столітті, коли на Русі такого поняття ще не існувало.

Відмінності в мовах іноді вимагають певних доповнень під час перекладу. Так, англійське слово *industry* має форму множини – *industries*, тоді як український іменник “промисловість” є збірним і вживається в однині (the industries of Britain “промисловість Англії”). В інших випадках, коли необхідно зберегти у перекладі значення множини, перекладач має ввести додаткове слово “галузі”; наприклад, *delegates from various industries* “представники різних

галузей промисловості”. Додавання такого роду необхідні, інакше перекладач порушив би норми української мови або спотворив зміст.

3. Не менш серйозною помилкою є внесення вульгаризмів і просторіччя в авторський текст, написаний літературним стилем, або в мову персонажів, що належать до кола освічених людей. Такі помилки створюють у читачів неправильне уявлення про суспільне становище, характер і виховання даних персонажів, а також про соціальні відносини між ними.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Із усього вищесказаного слід зробити висновок про те, що перекладаючи архаїзми, перекладач повинен слідувати авторським задумом і за допомогою обраного методу перекладу намагатися максимально донести до читача не лише зміст твору, але і його колорит, особливості авторської мови. Уміле використання архаїзмів не тільки не шкідливо, але просто необхідне, незамінне, безцінне під час перекладу старих текстів, бо це найважливіший засіб художнього впливу і важливий арсенал вираження змісту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва І.С. Професійний тренінг перекладача : навчальний посібник з усного та письмового перекладу для перекладачів і викладачів / І.С. Алексєєва. – СПб. : Союз, 2001.
2. Бархударов Л.С. Мова і переклад / Л.С. Бархударов. – М. : Міжнародні відносини, 1975.
3. Винокур Г.О. Про мову історичного роману / Г.О. Винокур. – М. Вища школа, 1991.
4. Гумбольдт В. Вибрані праці з мовознавства / Вільгельм фон Гумбольдт. - М. : Прогрес, 1984.
5. Винокур Г.О. Про мову історичного роману / Г.О. Винокур. – М. Вища школа, 1991.
6. Гальперін І.Р. Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження / І.Р. Гальперін. -- М., 1981.
7. Виноградов В.С. Тимчасова стилізація як перекладацький прийом / В.С. Виноградов. – М., 1997.
8. Скотт В. Айвенго / Вальтер Скотт // Бібліотека класики. – М. : Художня література, 1985.
9. Комісарів В.Н. Лінгвістика перекладу / В.Н. Комісарів. – М. : Міжнародні відносини, 1980.
10. Рецкер М.І. Теорія перекладу і перекладацька практика / М.І. Рецкер // Нарис лінгвістичної теорії перекладу. - М. : Міжнародні відносини, 1974.

Медведева Л. Особенности перевода архаизмов как исторически устарелых единиц.

В статье рассматриваются архаизмы, их виды, функции, которые они выполняют в художественных произведениях. Исследуются варианты перевода архаизмов, переводческие трансформации и проблемы, которые могут возникать при переводе устаревших слов. Рассматриваются наиболее удачные лексические трансформации, встречающиеся в украинских переводах. Предлагается шкала оценки перевода архаических глаголов, которая учитывает передачу их основных функций. Анализируются точки зрения отдельных лингвистов на процесс перевода в контексте межкультурной коммуникации. Выяснено, что архаизмы как элемент отражения действительности имеют большое стилистически экспрессивное значение в текстах различных сфер использования и тематики, передавая особый оттенок значения, и благодаря своему историческому подтексту формируют специфический экспрессивный фон.

Ключевые слова: *архаизм, перевод, транслитерация, понятие, историзм, соответствие, адекватность, эквивалентность.*

Medvedeva L. The Peculiarities of Archaisms as Historical Words Translation.

The article highlights archaisms, their types, stylistic functions that they perform in works of art. The ways of the translation of archaisms, translation transformations and issues that may arise in the translation of old words are analyzed. It concerns the most successful lexical transformations which occur in Ukrainian versions of archaic verbs translation. We suggest scale for evaluating their translation, which takes into account their main functions. We also define main tendencies for translating archaisms. It was found that the archaisms as part a reflection of reality have reasonable stylistically expressive meaning in texts using a variety of areas and topics, conveying a special shade of meaning and because of its historical connotations form a specific expressive form background.

Key words: *archaism, translation, transliteration, concept, historicism, correspondence, adequacy, equivalency.*

*Ірина Місягіна
(Івано-Франківськ)*

УДК 17.035.3:81:39

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ПАРЕМІЙНИХ ОДИНИЦЯХ УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО ЕТНОСІВ

Проаналізовано явище толерантності в паремійних одиницях англійського та українського етносів. Описано комунікативний та лінгвокультурний аспекти функціонування толерантності у паремійних одиницях обох етносів та виявлено її взаємозв'язок із максимами кооперативного спілкування. Здійснено порівняльний аналіз явища толерантності у паремійних одиницях на основі специфіки відображення ними максимумів Кількості, Якості, Відношення та Способу Вираження. Доведено, що степінь дотримання постулатів спілкування є культурно обумовленою у англійському та українському етносах, про що свідчить нерівномірна кількість знайдених паремій, їх смислове навантаження та інтенсивність. Визначені риси, що характеризують толерантну комунікативну особистість та здійснено їх порівняльний аналіз у англійському та українському етносах. Вказані основні навички комунікативної особистості, що впливають на ведення толерантної комунікації.

***Ключові слова:** толерантність, толерантна мовленнєва комунікація, толерантна комунікативна особистість, Принцип Кооперації, максими спілкування, паремійна одиниця.*

Феномен толерантної комунікації об'єктивно відображений у паремійних одиницях будь-якої мови. Народна мудрість та досвід спілкування попередніх поколінь розкривають основні загальноприйняті правила, норми та установки, що сприяють веденню толерантного спілкування. Ці правила є свідченням комунікативної компетенції людей і визначають їх поведінку під час толерантної комунікації.

Постановка проблеми. Паремії завжди відображають найважливіші та найбільш значимі фактори та константи комунікативної поведінки певного народу, як наприклад, толерантне ставлення до співрозмовника. На сьогодні вивчення феномену толерантності обмежувалось лінгводидактичними [7], комунікативно-прагматичними [1] та лінгвокогнітивними [14] розвідками, проте для здійснення комплексного дослідження необхідним вважаємо проведення порівняльного аналізу явища толерантності у паремійних одиницях англійського та українського етносів, що дасть можливість та доступ до глибшого розуміння універсальних механізмів відображення цього явища у картині світу обох етносів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Толерантність як об'єкт дослідження обрали такі вітчизняні та зарубіжні лінгвісти-науковці як, І.А. Стернін [8; 9], С.Г. Тер-Мінасова [10], Н.І. Формановська [11], А.Д. Шмельов [14], Ф.С. Бацевич [1], М.Я. Димарский [5], І.І. Просвіркина [7], Н.А. Бусова [3], І. Борисова [2], В.Ю. Хотинец [12]. Толерантна мовленнєва комунікація – це «мовленнєва форма взаємодії людей, яка при передачі інформації, спонукає до дії, вираженні почуттів, емоцій бере до уваги переконання адресата, розуміє та поважає культурні цінності адресата, не допускає жодних форм мовної агресії» [7, с. 25].

Особливістю толерантної комунікації є те, що спілкування між людьми у будь-якому випадку спрямоване на уникнення конфлікту цілей, установок та бажань комунікантів, навіть за умови невідповідності їх картин світу.

Феномен толерантності по-різному відображений у мовній картині світу різних етносів. Толерантність як феномен притаманний англомовному західному світу є лакунарним, для прикладу, у російській свідомості. На відміну від англійців, які будь-якими способами намагаються уникнути конфліктів, росіяни не намагаються уникнути конфліктних ситуацій. В умовах відмінності у поглядах для росіян характерна певна безкомпромисність. Для східного сприйняття компроміс межує з безпринципністю, а терпимість сприймається як негативна риса характеру. Нетерпимість до чужої точки зору супроводжується перенесенням такого негативного відношення на людину-носія іншої точки зору. Дискусія росіян носить некооперативний характер, оскільки, на відміну від англійців, які намагаються відкрито не висловлювати свою незгоду із висловленим, росіяни ідуть на відкрите протиріччя та допускають категоричне

вираження незгоди [9, с. 99-215]. До інакомислення росіяни відносяться надзвичайно негативно, вираження незагальноприйнятої точки зору зазвичай викликає нерозуміння та ворожість.

Англіїці ж, навпаки, мають дуже низьку степінь вираження критики, негативного відношення, конфліктності тематики та незгоди із співбесідником. Т.В. Ларіна вказує, що комунікативна дистантність, неімпозитивність (недопустимість здійснення прямого впливу на співрозмовника), комунікативна непрямота (непрямолінійність, некатегоричність, песимізм та суб'єктивність) є домінантними рисами поведінки англійців, які формуються через використання стратегій негативної ввічливості [6]. Ці стратегії ґрунтуються на дотриманні одного з основних принципів англійської етнокультури – „автономії особистості”, що полягає в соціальному дистанціюванні, повазі до особистої автономії, пом'якшенні впливу на адресата.

Стосовно українського етносу, припускається, що толерантність виступає «важливою передумовою успішного процесу спілкування, закріплена у ментальній концептосфері українського народу, відображена у прислів'ях та приказках, сентенціях та афоризмах, в етикетних конструкціях, поведінкових приписах вихованої людини» [13, с. 61-62].

Отже, **метою** даної статті є описати комунікативний та лінгвокультурний аспекти функціонування толерантності у паремійних одиницях англійського та українського етносів та виявити її взаємозв'язок із максимами кооперативного спілкування.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Здатність використовувати в процесі мовленнєвого спілкування толерантний досвід, вибирати найефективніші для досягнення розуміння засоби характеризують толерантну особистість.

Толерантна комунікативна особистість – «учасник толерантного комунікативного акту, реально діючий, здатний застосовувати в процесі мовленнєвого спілкування вербальні та невербальні засоби, які дають можливість досягти взаєморозуміння учасників даного акту» [7, с. 79].

Толерантна комунікативна особистість є одним із виявлень мовної особистості, обумовленим сукупністю рис, необхідних для ведення толерантної комунікації, наприклад, **справедливе відношення до людей** : «*Як стукне, так і грюкне*», «*Як гукнеш, так і відгукнеться*», «*Який голос, такий і відголос*», «*Який «добридень», таке й «доброго здоров'я*», «*As you sow, so you reap*», «*Kindness begets kindness*», «*Do unto others as you would others do unto you*»; **спрямованість на консенсус** («*Де згода, там вигода*», «*Згода дім будує, а незгода руйнує*», «*A bad compromise is better than a good lawsuit*», «*Many can argue – not many can converse*»); **повага до старших** («*Діти батька не вчать*»); **покірність та терплячість** («*Покірної голови меч не йме*», «*Patience is a virtue*», «*Speak when you are angry – and you'll make the best speech you'll ever regret*», «*Honey catches more flies than vinegar*», «*If you are patient in one moment of anger, you will avoid 100 days of sorrow*»); **ввічливість** («*All doors open to courtesy*», «*Civil denial is better than a rude grant*», «*Politeness costs little, but yields much*», «*Courtesy costs nothing*»).

Риси, що характеризують толерантну комунікативну особистість, формуються в процесі здобуття толерантного досвіду, тобто вмінням вибирати комунікативний код та когнітивний діапазон спілкування, а також ефективно застосовувати норми та правила толерантної комунікації: (1) добре володіти темою розмови: «*Не кажи те, що знаєш, а завжди знай те, що кажеш*»; (2) усвідомлювати, що до різних людей треба мати різний підхід, різне ставлення, залежно від вимог ситуації: «*Different strokes for different talks*»; (3) усвідомлювати шкоду, яку можна нанести нетолерантним спілкуванням: «*Язык, язиче, в мене сидиш, а мені добра не зичиш*», «*Язичку, язичку! Маленька штучка – велике лихо робиш!*», «*Вода все сполоще, злого слова – ніколи*», «*Гостре словечко коле сердечко*», «*Слово не стріла, а глибше ранить*», «*Рана загойтється, але зле слово – ніколи*», «*Many words hurt more than swords*», «*More is done with words than with hands*», «*The pen is mightier than the sword*», «*The tongue wounds more than a lance*», «*Thee is no venom like that of the tongue*», «*Walls have ears, shoes have tongues*».

В українських пареміях шкода від слова асоціюється із лихом, гострою зброєю (ніж, стріла) , раною, а в англійських – мечем та списом: (1) надавати пріоритетність мовчанню у деяких ситуаціях: «*В закритий рот муха не влізе*», «*Дурний як мовчить, то за мудрого уходить*», «*Мовчанка не пушить і черева не дме*», «*A close mouth catches no flies*», «*A silent fool is counted wise*», «*A still tongue makes a wise head*», «*Least said soonest mended*»; (2) підтримувати рівновагу між говорінням та мовчанням/слуханням: «*Менше говори-більше почувеш*», «*Think*

first and speak afterwards», «The great thing is to know when to speak and when to keep quiet», «Be swift to hear, slow to speak».

Паремії про мовчання українського та англійського народів свідчать про те, що потрібно менше говорити, або й взагалі мовчати, та більше слухати, особливо тим, хто не володіє інформацією; добре обдумати свою відповідь перед тим, як її озвучити, і знаходити підходящий момент для своєї відповіді: усвідомлювати необоротність слова: *«Скажеш – не вернеш, напишеш – не зітреш, відрубаси – не приточиш», «Слово не горобець, назад не вернеш», «Слово вилетить горобцем, а вернеться волом», «Слини не підхопиш, а слова назад не вернеш», «Сказаного і сокирою не вирубаєш», «A word spoken is past recalling».*

Велика кількість паремій про необоротність слова свідчить про надзвичайну актуальність цієї ознаки для українського народу, і порівняно меншу для англійського народу: намагатися зробити розмову приємною: *«Тоді дорога спішна, коли розмова втішна», «A soft answer turns away wrath», «Kind words are the music of the word», «Almost never killed a fly», «Use soft words and hard arguments», «Fair words break no bones», «Soft fire makes sweet malt».*

Очевидно, для англійців комфортне спілкування відіграє важливу роль, про що свідчать паремії, в яких м'які та добрі слова порівнюються із музикою, визначаються засобами, що допоможуть погасити гнів та уникнути критики співрозмовників: уникати багатослів'я та намагатися зробити розмову зрозумілою для інших: *«Багато галасу даремно», «Де багато слів, там мало діла», «Діла на копійчку, а балачок на карбованець», «Меле як порожній млин», «Городить таке, що й на вуха не налазить», «Городить таке, що й купи не тримається», «A tattler is worse than a thief».*

Український та англійський народ має досить негативне відношення до багатослівної пустої балаканини, а також невиконаних обіцянок (*«Казав пан – кожух дам, та слово його тепле», «Краще не обіцяти, як слова не додержати», «Promises are like pie crust».*

Крім цього, Ф. Бацевич виділяє також низку констант толерантного міжособистісного спілкування, під час якого українці повинні ухилитися від конфлікту, уникати пригнічення співбесідника, бути обережним до комунікативної тактики, враховувати критику адресата [1, с. 114].

Цікавим також є відношення українського та англійського етносів до правил та норм спрямованих на досягнення кооперації, оскільки співпраця під час спілкування є необхідною передумовою досягнення толерантності. Принцип Кооперації, введений Г.П. Грайсом [4], полягає в тому, що комунікативний вклад кожного учасника діалогу на певному етапі повинен відповідати спільній цілі діалогу. На основі Принципу Кооперації вчений виокремив категорії (Кількості, Якості, Ставлення, Способу) та постулати, яких необхідно дотримуватись для забезпечення успішної та ефективної комунікації. Ф.С. Бацевич стверджує, що ступінь дотримання постулатів може варіюватись у межах різних лінгвокультур, маючи різний ідіоетнічний вияв [1].

Категорія Кількості вимагає, що учасники комунікації висловлювались достатньо інформативно, тобто, щоб інформації було в необхідній кількості на певному етапі спілкування, а не більше чи менше.

Український народ є досить чутливим до надмірної інформативності повідомлення, про свідчать паремії *«Меле, як порожній млин», «Язык йому на веретені ходить», «Язык без кісток: що хоче, те й лопоче», «Хоч базіка, хоч деркач, - хоч не в лад, а деренчать», «Заторохтіла Солоха, наче бочка з горохом».* У них надмірна інформативність описується дієсловами на позначення швидких повторюваних рухів: *«молоти», «лопотати», «деренчати», «торохтіти», «ходити веретеном».* В англійських пареміях комуніканти, яким притаманна надмірна балакучість, порівнюються із негативними феноменами суспільства, наприклад, крадіями, злодіями чи неробами: *«A tattler is worse than a thief», «Great talkers are little doers»* та *«Loose lips sink ships».*

«Надвоє баба ворожила: або вмре, або буде жива», «Казала Настя, як удасться», «Правду баба казала, коли не брехала» - паремії, що виражають нетерпимість українців до недостатньої інформативності повідомлення. Англійських паремій, які б описували відношення англійців до недостатньо інформативного повідомлення не було знайдено. Очевидно, це є свідченням того, що англійці не вважають недостатню інформативність повідомлення серйозною перешкодою до здійснення комунікації.

Категорія Якості передбачає дотримання норми правдивості, тобто інформація, що надається повинна відповідати дійсності. Про нетолерантність до порушення цієї Категорії свідчать українські паремії: «Бійся не того собаки, що бреше, а того, що лащитьяся», «Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає», «На язичі мід, під язиком лід», «М'яко стеле, та твердо спати», «У вічі, як лис, а за очі, як біс», «Слова ласкаві, та думки лукаві».

Ф.С. Бацевич стверджує, що максима відвертості у спілкуванні росіян експлуатується активніше, ніж у спілкуванні українців. В українських пареміях більшою мірою підкреслюється важливість обережності суджень (Говори, та не проговорися; Говори, та назад оглядайся) [1].

Паремії «*Honesty is the best policy*» та «*Tell the truth and shame the devil*» свідчать про чутливість англійського етносу до дотримання правдивості повідомлення.

Категорія Ставлення виражена в українських пареміях «Я йому про цибулю, а він мені про часник», «Ти йому про Тараса, а він тобі півтораєста», «Ти йому печене, а він тобі смажене», «Їй каже овес, а вона каже гречка», «Ти йому про діло, а він тобі про козу білу», «Я йому про індики, а він мені про кури дику», «Бовкнув, як дурень у воду», «На городі бузина, а в Києві дядько». Англійських паремій, які б описували категорію Ставлення, не було знайдено.

Категорію Способу Вираження характеризує ясність та послідовність у висловлюваннях: «Городить таке, що й купи не тримається», «Городить таке, що й на вуха не налазить», «*Call a spade a spade*», «*Fine words butter no parsnips*». Хоча паремії, що пов'язані із категорією Способу вираження, можна знайти в обох мовах, можна стверджувати, що український етнос є більш чутливим до порушення цієї категорії, оскільки українські паремії є більш категоричними та інтенсивними по змісту. Англійські ж паремії мають більш неупереджений характер, функціонуючи, радше, як обережні поради, а не вираження негативного відношення до непослідовності у мовленні.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, можна стверджувати, що ступінь дотримання постулатів спілкування є культурно обумовленою у англійському та українському етносах, про що свідчить нерівномірна кількість знайдених паремій, їх смислове навантаження та інтенсивність. Категорії Ставлення та Кількості (недостатня інформативність повідомлення) у спілкуванні українців експлуатується набагато активніше, ніж у комунікації англійців. Очевидно, це означає, що англійська культура є більш «толерантною» до порушення саме цих категорій та постулатів, адже англійці, яким притаманний феномен *small talk* чи характерні розмови про погоду, повинні б відноситися до недостатньої інформативності повідомлення, безперечно, не так категорично, як українці, для яких відвертість та щирість є культурно обумовленими рисами. Перспективами подальших досліджень могли б стати наукові розвідки феномену толерантності у лінгво-когнітивному аспекті у площині фреймового та концептуального моделювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності / Ф. Бацевич // Соціогуманітарні проблеми людини – 2010. – № 5. – С. 108-119.
2. Борисова И. Русский разговорный диалог: зоны толерантного и нетолерантного общения / И. Борисова // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 371-396.
3. Бусова Н.А. Толерантность – констатация факта или идеал? / Н.А. Бусова // Толерантность как культурная универсалия : сб. ст. – Харьков, 1996. – С. 49-50.
4. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16 – С. 217-237.
5. Дымарский М.Я. Принцип толерантности и некоторые виды коммуникативных неудач / М.Я. Дымарский // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации. - Екатеринбург, 2004. – С. 78-84.
6. Ларина Т.В. Доминантные черты английского вербального коммуникативного поведения / Т.В. Ларина // Филологічні науки. – 2007. – № 2. – С. 71-81.
7. Просвиркина И.И. Лингводидактический аспект толерантной речевой коммуникации / И.И. Просвиркина. – Оренбург : ИПК ГОУ ОГУ, 2006. – 247 с.
1. Стернин И. Толерантность и коммуникация / И.А. Стернин / Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности - Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 331-344.
8. Стернин И.А. Русские: коммуникативное поведение / И.А.Стернин, Ю.Е. Прохоров. – [3-е изд., испр.] – М. : Флинта ; Наука, 2007. – 238 с.
9. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие / С.Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.

10. Формановская Н.И. Ритуалы вежливости и толерантность / Н.И. Формановская // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 345–362.
11. Хотинец В.Ю. Этническая идентичность и толерантность / В.Ю. Хотинец. – Екатеринбург, 2002. – 121 с.
12. Шабат-Савка С.Т. Толерантне спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій [Текст] / С. Шабат-Савка // Мандрівець. – 2010. – № 6. – С. 59-63.
13. Шмелев А.Д. Терпимость в русской языковой картине мира / А.Д. Шмелев // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности. – Екатеринбург : Изд-во Уральского ун-та, 2003. – С. 111-125.

Мисягина И. Толерантность в паремиологических единицах украинского и английского этносов.

В статье проанализировано явление толерантности в паремиологических единицах английского и украинского этносов. Описаны коммуникативный и лингвокультурный аспекты функционирования толерантности в паремиологических единицах обоих этносов и выявлена ее взаимосвязь с максимами кооперативного общения. Осуществлен сравнительный анализ явления толерантности в единицах паремий на основе специфики отражения ими максим Количества, Качества, Отношения и Способа Выражения. Доказано, что степень соблюдения постулатов общения является культурно обусловленной в английском и украинском этносах, о чем свидетельствует неравномерное количество найденных паремий, их смысловая нагрузка и интенсивность. Определены черты, которые характеризуют толерантную коммуникативную личность, и осуществлен их сравнительный анализ в английском и украинском этносах. Указаны основные навыки коммуникативной личности, которые влияют на ведение толерантной коммуникации.

Ключевые слова: толерантность, толерантная речевая коммуникация, толерантная коммуникативная личность, Принцип Кооперации, максимы общения, паремиологическая единица.

Misiagina I. Tolerance in Paremiological Units of the Ukrainian and English Ethnic Groups.

The phenomenon of tolerance in paremiological units of the Ukrainian and English ethnic groups is analyzed in the article. Communicative and linguo-cultural aspects of tolerance in paremiological units of the ethnic groups are described and its connection with the Maxims of Cooperation is revealed. Comparative analysis of tolerance in paremiological units is conducted on the basis of their describing the Maxims of Quantity, Quality, Relation and Manner. It was stated that the degree of observing conversational postulates in the Ukrainian and English ethnic groups is culturally specified. The proof of this can be found in the uneven quantity of the selected paremiological units, their meaning and intensity. Features characterizing a tolerant communicative personality are defined and their comparative analysis in the Ukrainian and English ethnic groups is performed. Significant skills of a communicative personality which influence tolerant communication are distinguished.

Key words: tolerance, tolerant communication, tolerant communicative personality, Principle of Cooperation, conversational maxims, paremiological unit.

Тетяна Олійник
(Київ)

УДК 413.13(43)

СЕМІОТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті показано, що семіотичний підхід враховує різні аспекти філологічного, лінгвістичного, комунікативного та інших підходів до перекладу. Розглянуто вчення С. Найди про соціосеміотику, П. Ньюмарка про функції мови, соціосеміотичну теорію мови М. А. К. Халлідея та семіотичний підхід до значення Ч. Морріса. Доведено, що соціосеміотичний підхід є необхідним для перекладу художньої літератури, оскільки пропонує по-новому розглянути авторський стиль і стиль тексту, діалектичний зв'язок між мовною формою і художньою реальністю, організацію художнього дискурсу. Унікальність підходу полягає у здатності виявити різні функції мовного середовища художньої прози.

Ключові слова: *семіотичний підхід, соціосеміотичний підхід, мова-джерело, цільова мова, значення, стиль твору, авторський стиль, функції мови, художній дискурс.*

Постановка наукової проблеми. Упродовж останніх десятиліть розробки в галузі трансформаційної граматики, загальної й порівняльної лінгвістики, семантики, теорії інформації, антропології, семіотики, психології та аналізу дискурсу великою мірою вплинули на загальну теорію перекладу. Це дало змогу розширити сфери дослідження дисципліни і розвинути концепцію відповідності передачі інформації між мовними і культурними системами. Відомо, що дихотомію між буквальним і вільним перекладом було замінено різними лінгвістично-орієнтованими сучасними опозиціями: “формальні” відповідники / “динамічні” відповідники (Є. Найда), “формальні відповідники” / “текстова еквівалентність” (Дж. Катфорд), “семантичний” переклад / “комунікативний” переклад (П. Ньюмарк).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом більше уваги було приділено процесу перекладу. Акцент зроблено на рівноцінну реакцію читача цільової мови. Такі нові погляди на теорію, а також вагомі напрацювання у порівняльних дослідженнях конкретних мов сприяли розумінню та оволодінню технікою і майстерністю перекладу [6]. Однак, вони видаються недостатніми, коли йдеться про переклад художньої прози. Перекладачів художньої літератури не задовольняють повністю дослідження із сучасної лінгвістики.

У порівняльному літературознавстві дедалі більше вчених стурбовані проблемою, що перекладу художньої прози як літературного жанру приділено недостатньо уваги. Шен Д., зокрема, підкреслює необхідність застосування літературної стилістики до перекладу художньої прози, що є значним внеском у вивчення художнього перекладу. Це вмотивовано тим, що конкретні проблеми, пов'язані з перекладом художньої літератури, такі як “оманлива еквівалентність”, можуть бути ефективно вирішені шляхом введення стилістичного аналізу. Спроба дослідника ввести літературну стилістику у переклад художньої літератури заслуговує на увагу, проте характер художнього перекладу не може бути обмежений літературно-стилістичним аналізом, який розглядає стиль тільки як штучно або тематично мотивований вибір і фокусується на перекладі особливостей переднього плану у художній прозі. “Оманлива еквівалентність” — не єдина проблема, яка виникає у процесі перекладу художньої літератури.

Прийнято вважати переклад художньої літератури складним процесом, що зазнає впливу різних чинників, як-от: переклад має бути орієнтованим на вихідну мову; переклад має бути орієнтованим на цільову мову; оригінал має бути адаптований для певних прагматичних цілей; оригінал не має бути адаптований для певних прагматичних цілей. Українська та англійська художня література не тільки написані різними мовами, але і представляють різні культури. Тому слід звернути особливу увагу не тільки на певні своєрідні способи, якими мова створює естетичний ефект в українській мові, і методи, які використовуються для досягнення виражальної тотожності в англійській, але й отримати уявлення про культурно-соціальні цінності в перекладі художньої літератури. Однак літературно-стилістичні і мовні підходи не в змозі повною мірою визначити природу художнього перекладу. Найкращим сучасним підходом до вивчення перекладу художньої літератури є соціосеміотичний підхід, який покликаний вирішити проблеми всіх аспектів художнього перекладу. **Мета нашої статті** — довести необхідність введення соціосеміотичного підходу до перекладу художньої літератури.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На нашу думку, переклад художньої літератури є набагато складнішим і тривалішим, ніж переклад інших жанрів, оскільки він має справу не тільки з двомовним, а двокультурним і двосоціальним перенесенням, включаючи весь комплекс емоцій, асоціацій та ідей, які пов'язують мови різних народів з їхнім способом життя і традиціями.

Переклад художньої літератури охоплює обмін соціальним досвідом людей в уявному світі з читачами іншої культури. У процесі художнього перекладу нами виділено соціальний і авторський (авторський індивідуалізм) чинники. Два види стилів (авторський стиль і стиль тексту) стосуються як соціальних, так і авторських чинників художнього тексту і відрізняють один твір від іншого. Таким чином, відтворення стилю (стилів) вважається основою в перекладі художньої літератури. Важливим завданням перекладача художніх творів є дослідити і стиль

твору, і авторський стиль, визначивши, як доноситься інформація про суспільне життя, людські стосунки та ін.

Відомо, що художня проза має набагато більший суспільний вплив, ніж інші жанри. Бестселер може мати мільйони читачів, іноді популярні романи адаптують у фільмах — це ще більше розширює аудиторію прихильників. Збільшити масштаб соціального впливу — мета письменників. Переклад художньої літератури має великомасштабний соціальний вплив, і саме тому зростає обсяг перекладу художньої літератури іншими мовами.

Слід наголосити, що переклад художньої літератури залежить від різних чинників, у тому числі естетичних уподобань, історичних та культурно-соціальних обставин, авторського індивідуалізму, світогляду автора. Відтворення стилю розглядається в якості основного. Жоден із окремо взятих підходів (мовний, комунікативний, філологічний) не може охопити всі особливості художнього перекладу. Хоча запровадження літературної стилістики в перекладі художньої літератури виявляє нові перспективи у вивченні художнього перекладу, зазначаємо, що стилістичний аналіз, хоч і обмежений вивченням перекладу стилю тексту має ширші сфери, пов'язані із соціальними, культурними та ідеологічними чинниками. Соціосеміотичний підхід враховує різні аспекти філологічного, лінгвістичного, комунікативного та інших підходів до перекладу.

Детальніше розглянемо особливості досліджуваного підходу. Є. Найда, американський перекладач Біблії, добре відомий своїми роботами із семантичної структури та теорії перекладу. Його коментарі про соціосеміотику дуже позитивні й пролили світло на природу соціосеміотичного підходу. Він зазначав, що повне розуміння процесу перекладу можна знайти в соціосеміотиці, дисципліні, яка розглядає всі системи знаків, які використовує людство. Великою перевагою семіотики перед іншими підходами до міжмовної комунікації є те, що вона має справу з усіма видами знаків і кодів, особливо з мовою як найбільш складною з усіх знакових систем, що використовуються людиною. Жоден цілісний підхід до перекладу не виключає семіотику як фундаментальну дисципліну в кодуванні і декодуванні знаків [5].

Соціосеміотичний підхід допомагає краще зрозуміти не тільки зміст слів, речень і дискурс структури, а й символічний характер відмінності між десигнативними та асоціативними значеннями.

Теоретичною основою соціосеміотичного підходу є соціосеміотична теорія мови М. А. К. Халлідея. Він підкреслює єдність тексту (мови), контексту (мовного чи немовного) і соціальної структури, відстоює думку, що мова є унікальною системою знаків із соціальною функцією, здатною виразити значення усіх інших знакових систем. Науковець пропонує класифікацію функцій мови, виокремлює ідейну, міжособистісну і текстову функції [див.: 2;3].

Класифікація П. Ньюмарка функцій мови на виразну, інформаційну, кличну, естетичну, фатичну та метамовну функції значно перевершує класифікацію М. А. К. Халлідея [4]. Також відомий семіотичний підхід Чарльза Морріса до значення. Він розглядає знак як тристоронню єдність і класифікує значення в трьох вимірах семантики, синтаксису і прагматики, а саме десигнативне / референтне значення, мовне значення і прагматичне / асоціативне значення. Найбільш суттєвою частиною цього підходу є те, що соціальна семіотика не тільки ідентифікує себе з тим, що люди говорять, роблять і як вони це роблять, але і фокусується на тому, коли (в якому контексті) і чому, тобто розглядає масштабні соціальні наслідки таких слів і дій [1].

Соціосеміотичний підхід до значення може бути застосований до перекладу художньої літератури. Переклад художніх творів не тільки відтворює повідомлення, а й стиль, тобто спосіб, в якому повідомлення передається. Згідно з соціосеміотичною теорією, словесні знаки мають три типи значення: десигнативне значення, яке вказує на зв'язок між словесними знаками і їх референтами, мовне значення, яке вказує на відносини між знаками, і прагматичне значення, яке вказує на зв'язок між словесними знаками та інтерпретантами. Текст може одночасно мати три типи значень, два чи тільки один тип значення.

Чітке розмежування цих трьох значень допомагає перекладачам художньої літератури встановити стиль художнього твору. Вивчаючи вибір автора слів і моделей речень, перекладачі художньої літератури можуть мати чітке уявлення про десигнативне і мовне значення, і таким чином можуть краще відтворювати стиль тексту оригіналу, досліджуючи задум автора, інтерпретацію читача і потенційні соціальні наслідки твору. Перекладачі можуть встановити прагматичне значення, яке вказує на зв'язок між автором і читачем. Отже, можуть правильно відтворити авторський стиль оригіналу.

Згідно із соціосеміотичним підходом, текст є семантичною одиницею, яка має значення і виконує певну функцію. Це продукт, тому що він синтезований і може бути представлений системно. Крім того, це процес вибору семантичних варіантів, рух через мережу потенційних значень. Класифікація П. Ньюмарка функцій мови підходить для дослідження єдності значення, стилю та функцій в перекладі художньої літератури. Він виділяє шість функцій мови:

1. Експресивна функція. Ядро експресивної функції – думка автора, його світогляд і наміри художньої прози.

2. Інформаційна функція. Ядро інформативної функції мови — зовнішня ситуація, факти теми, реальність поза мовою, в тому числі повідомлені ідеї або теорії в художній прозі.

3. Клична функція. Ядро кличної функції мови – читачі, очікувані соціальні наслідки роботи автора.

4. Естетична функція. Ця функція художньої мови призначена, щоб задовільнити почуття і забезпечити сприйняття за допомогою фігур мови, символів, дизайну сюжету та ін.

5. Фатична функція. Ця функція мови пов'язана з мовленням і діалогами у художній прозі, використовується для підтримки дружнього контакту з аудиторією, а не для розповсюдження інформації.

6. Металінгвальна функція. Вказує на здатність мови пояснити, називати і критикувати свої власні особливості. Ця функція рідко пов'язана із мовою художніх творів [4].

Більшість творів художньої літератури можуть містити всі три типи значень та п'ять функцій, згаданих раніше, за допомогою чого перекладачі можуть легко і ретельно проаналізувати прозовий твір мови-джерела і краще зрозуміти авторський текст і стиль твору, щоб досягнути еквівалентності значення і подібності стилю та функціональності в творі-перекладі.

Увесь процес, пов'язаний з перекладом художньої літератури, досить складний, включаючи кодування письменником повідомлення художньої прози, декодування і перекодування повідомлення перекладачем художньої прози. Повідомлення, в тому числі значення, стиль і функціональність, є те, що письменником бажає передати через твір на прагматичному рівні (намір автора або тема твору), семантичному рівні (вибір слів), синтаксичному рівні (вибір моделі речень та ін.) і дискурсивному рівні (інтеграція останніх трьох рівнів у весь дискурс). Це процес того, як письменник кодує його повідомлення. Те, як перекладач декодує повідомлення, іде в зворотному порядку. Спочатку перекладач стикається з усім дискурсом художньої прози, потім він аналізує його на синтаксичному, семантичному і прагматичному рівнях. Наприкінці перекладач сприймає послання, передане в тексті мови-джерела. Найголовніше в тому, як перекладач повторно кодує повідомлення, яке він сприйняв. Це лежить в основі перекладацької діяльності. Порядок дуже схожий на процес кодування письменником, але використовується інша мова.

Критерії перекладу, що впливають із соціосеміотичного підходу, а саме відповідність за змістом, подібність стилю і функцій, добре підходять для перевірки якості художнього перекладу. Відповідність за змістом — це насправді відповідність десигнативного значення, мовного значення і прагматичного значення; подібність стилю — це подібність авторського стилю і стилю тексту, подібність функцій — це подібність шести функцій, які визначив П. Ньюмарк. Отже, переклад смислів, відображення стилів і функцій повинні спиратися як на лінгвістичний, так і на позалінгвістичний контекст, тобто культуру та суспільство. Кваліфікований перекладач повинен володіти мовною та культурною компетенцією як вихідної мови, так і мови перекладу, намагатися зменшити втрати і спотворення в перекладі. Таким чином можна досягти критеріїв перекладу: відповідності за змістом, схожості стилю і функцій.

Висновки дослідження. Соціосеміотичний підхід є необхідним для перекладу художньої літератури, оскільки пропонує по-новому розглянути авторський стиль і стиль тексту, діалектичний зв'язок між мовною формою і художньою реальністю, організацію художнього дискурсу. Унікальність такого підходу полягає у здатності виявити різні функції мовного середовища художньої прози. **Перспективи подальших наукових розвідок.** Сподіваємося, що ознайомлення перекладачів із соціосеміотикою стане корисним для теорії перекладу художньої літератури, створить належне підґрунтя для застосування методу критики перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Моррис Ч. Основания теории знаков [Текст] / Ч. Моррис // Семиотика: Антология / сост. Ю. С. Степанов;

- изд. 2-е, испр. и доп. — М. : Академический Проект; 2001. — 702 с.
- Halliday, M.A.K. Explorations in the functions of language [Text] / M.A.K. Halliday. — London: Edward Arnold, 1973.
 - Halliday, M.A.K. On Language and Linguistics [Text] / M.A.K. Halliday. — London: Continuum International Publishing, 2003.
 - Newmark P. A Textbook of Translation [Text] / P. Newmark. — Harlow: Pearson Education Limited, 2008. — 292 p.
 - Nida E. A. The Theory and Practice of Translation [Text] / E. A. Nida, Ch. R. Taber. — Leiden: Brill, 1969.
 - Shen D. Literary Stylistics and Fictional Translation [Text] / D. Shen. — Cambridge University Press, 1996.

Олейник Т. Семиотический подход к переводу художественной литературы.

В статье показано, что семиотический подход учитывает различные аспекты филологического, лингвистического, коммуникативного и других подходов к переводу. Рассмотрены учение Е. Найды о социосемиотике, П. Ньюмарка о функциях языка, социосемиотичну теорию языка М. А. К. Халлидея и семиотический подход к значению Ч. Морриса. Доказано, что социосемиотический подход необходим для перевода художественной литературы, поскольку предлагает по-новому взглянуть на авторский стиль и стиль текста, диалектическую связь между языковой формой и художественной реальностью, организацию художественного дискурса. Уникальность подхода заключается в способности выявить разные функции языковой среды художественной прозы.

Ключевые слова: семиотический подход, социосемиотический подход, язык-источник, целевой язык, значение, стиль произведения, авторский стиль, функции языка, художественный дискурс.

Oliynyk T. Sociosemiotic Approach to Translation of Fiction.

The article shows that the semiotic approach takes into account various aspects of philological, linguistic, communicative, and other approaches to translation. We consider the doctrines of sociosemiotics by E.Nida, of language functions by P. Newmark, sociosemiotic theory of the language by M. A. K. Hallidey and semiotic approach to meaning by Ch. Morris. It is proved that sociosemiotic approach is necessary for translation of fiction as offering a new way to consider the author's style and the style of the text, the dialectical relationship between linguistic form and fictional reality, the organization of fictional discourse. The uniqueness of this approach is in the possibility to distinguish different functions of the language environment of fiction.

Key words: semiotic approach sociosemiotic approach, the source language, the target language, meaning, style, author's style, functions of the language, fiction, discourse.

Людмила Прадівлянна
(Вінниця)

УДК – 81'1:[811.111/.112.2+811.161.1]

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ІМПРЕСІОНІСТИЧНОГО СВІТОБАЧЕННЯ В ХУДОЖНІХ
ТЕКСТАХ КІНЦЯ 19- ПОЧАТКУ 20 СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена аналізу вербальної складової імпресіоністичного ефекту в пейзажних та портретних описах російських, англійських, австрійських та німецьких письменників кінця ХІХ – початку ХХ століття, творчість яких позначено імпресіоністичною тенденцією. У результаті порівняльного дослідження були виявлені та проаналізовані домінуючі мовні засоби, за допомогою яких у різних мовах знайшло своє відображення імпресіоністичне світобачення залежно від екстралінгвістичних факторів (національної специфіки розвитку), а також лінгвістичних чинників (належність мови до певного структурного типу). З'ясовано лексико-семантичні механізми посилення виразності художнього слова, що створює імпресіоністичний ефект.

Ключові слова: художній текст, імпресіоністичний ефект, кольоропис, світлопис, синестезія, візуальна імпресія.

Постановка наукової проблеми. Текст імпресіоністичної спрямованості викликає науковий інтерес передусім як спосіб відображення нового типу мислення, сформованого на межі ХІХ-ХХ століть, коли виникла нова художня мова, покликана відобразити кризу

західноєвропейської культури і формування нової системи цінностей.

Творчість *письменників* імпресіоністичної спрямованості вивчали здебільшого літературознавці літературознавці (В. П. Агеєва, П. Генрі, С. С. Журба, В. Т. Захарова, Ю. Б. Кузнецов, С. М. Пригодій, В. І. Силантьєва та ін.). Основну увагу дослідники зосереджували на ідейному (тематичному) аналізі творів, характеристиці образів, жанровій своєрідності. Однак у контексті багатогранності імпресіонізму формальний, мовний аспект імпресіоністичних текстів залишився недостатньо дослідженим, що позначено на відсутності належної кількості наукових праць, присвячених аналізу імпресіонізму в мовностилістичному ракурсі. Окремі мовні аспекти імпресіоністичної поезики досліджували Л. В. Авдєєва, Т. О. Дегтярьова, Л. П. Іванова, Є. В. Коренькова, І. О. Кривенькова. Водночас саме індивідуально-авторське слово, трактоване і як засіб створення рухомих живописних імпресій, і як спосіб акцентування уваги читача на внутрішньому світі і настрої героя, постає особливо цінним у літературі імпресіоністичного напрямку.

Мета роботи встановити характерологічні риси імпресіонізму як типу художнього мислення через аналіз мовних і мовленнєвих особливостей художніх творів російських, англійських, німецьких і австрійських письменників. *Матеріалом для статті* обрано оригінальні тексти творів російських, англійських, австрійських та німецьких письменників кінця XIX – початку XX століття, у творчості яких виявлено імпресіоністичні тенденції.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

У всіх європейських культурах рубіж XIX-XX століть позначений схожими процесами – кризою традиційних методів як у живописі, так і в літературі, пошуком нових засобів відображення світу. Імпресіонізм став ключовою тенденцією у творчості багатьох тогочасних літераторів і живописців.

Принциповими категоріями імпресіонізму визначено такі, як враження, настрої, пленерність. Ключовими показниками імпресіоністичних текстів виступають: перенесення акценту оповідання в бік «внутрішнього космосу» людини (Ю. Б. Кузнецов), характерними рисами імпресіоністичної поезики стали мальовничість, яка проявилася у вишуканості візуальних картин, фрагментарність, ескізність, зникнення характеру, сюжету, емоційний принцип організації матеріалу [1, с. 171].

Одним з основних формальних показників імпресіонізму стало наповнення текстів портретними та пейзажними візуальними імпресіями. Такі критерії знайшли відтворення в імпресіоністичних текстах на різних рівнях мовної структури і стали підґрунтям для *мовних засобів створення* імпресіоністичного ефекту у візуальних замальовках. До них належать: широке використання лексики світлової і колірної семантики, емоційно й експресивно забарвлена лексика, посилена метафоричність мови, синестезія, синкретичні тропи, індивідуально-авторські оказіональні словосполучення.

За схожості «формальних» компонентів побудови візуальних імпресій імпресіонізм має *різний вияв* у російських, англійських і німецьких художніх текстах, що зумовлено як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними чинниками. По-перше, у кожній із досліджуваних у нашій роботі культур імпресіонізм спирався на національні тенденції розвитку і виявився неоднаково:

1) У Росії основними ознаками нового мистецтва були: завищена «кольоровість», декоративність, близькість до традицій реалістичного зображення. Російські тексти вирізняє значна кількість комплексних кольорових, світлових, синестетичних пейзажів.

2) У Великобританії зацікавленість імпресіонізмом була викликана тими можливостями, які він надавав для передавання душевних переживань людини, її настроїв. Здебільшого сферою вияву імпресіонізму стала творчість модерністів. Англійські імпресіоністичні портрети є схожими до портретів, створених російськими письменниками передусім завдяки їх «штриховності», за якої мова йде про зовнішність персонажа. Проте англійські автори подають розгорнені «внутрішні» портрети, у створенні яких ключовим виступає світлопозначення.

3) Імпресіонізм у Німеччині та Австрії отримав теоретичне обґрунтування як одна з течій модерну в роботах мистецтвознавців і літераторів (Р. Гаманн, О. Вальцель, М. Бар). Тексти наповнені внутрішніми монологами, у них використано техніку потоку свідомості. Характеристика зовнішнього середовища, предметів, природи увиразнює психічні стани героїв,

передає їхній настрій. Деякі пейзажні імпресії, однак, відрізняються винятковою декоративністю, орнаментальністю і близькі до зображень у живописі.

Зазначені причини, індивідуальні стильові риси, а також структурні особливості досліджуваних трьох мов пояснюють деякі розбіжності в засобах створення імпресіоністичного ефекту в художніх текстах. Зупинимося на найбільш показових.

Текстовий аналіз російських візуальних імпресій засвідчив, що їх створено здебільшого колоративами яскравих тонів, а також лексемами на позначення світла, у групі яких важливе місце посідають назви світлових джерел. Російські письменники часто використовують словотвірні особливості російської мови, тому в текстах зафіксовано значну кількість суфіксальних дериватів на *-оват*, *-іст*, які вказують на приблизність, неточність ознаки. У процесі дослідження виявлено багато складних прикметників світлової, колірної, емоційної та синестетичної семантики, оказіональні поєднання, семантична ємність яких посилена низкою семантичних перетворень: насичення кольоро- і світлопозначень конотативними смислами за умови зближення в тексті з емотивами або за актуалізації емоційного компонента самого світлопозначення, доповнення візуального компонента тактильним (рідше акустичним, одористичним), посилення колірною або світловим враження динамічними компонентами.

Зазначену лексику автори використовують для створення комплексних колірних, світлових, синестезійних пейзажів, значно рідше – портретів, більшість з яких має характер штрихів, деталей, що нагадують імпресіоністичний мазок.

Німецькі автори – доволі яскраві колористи. Суб'єктивне враження з його приблизністю і неточністю в німецькій мові виражено за допомогою кольоративів на позначення відтінків, суфіксальних дериватів, складних прикметників та композитів із колірними або світловими компонентами, а також оказіональними словосполученнями, що виражають колірні ознаки імпліцитно. Диференціація колірних ознак у композитах колірної або світлової семантики – улюблений прийом німецьких письменників імпресіоністичної спрямованості. Особливістю німецьких ад'єктивних сполучень є значно менша порівняно зі складними російськими та англійськими прикметниками різноманітність світло-компонентів у композитах. Складні прикметники дають змогу авторам передати суб'єктивність, неточність колірною сприйняття, неоднозначність відтінку, слугують засобом художньої образотворчості. Як і в російських текстах, німецькі лексеми колірної семантики рідко зустрічаються в словосполученнях, що диференціюють колористичну ознаку, а також у сполученнях з емотивами.

Словотвірні можливості англійської мови не дозволяють авторам «розмальовувати» світ подібним чином, в їхніх текстах більше базових колоративів. Письменники рідко користуються ад'єктивами на позначення відтінків, надаючи перевагу при диференціації та збагаченні кольору ад'єктивам, що лише імпліцитно вказують на колір, а головне – розгорненій системі словосполучень колірної, світлової, синестетичної та емоційної семантики, що зовсім не характерно для російської та німецької мов.

Аналогічні висновки можна зробити і про використання світлопозначень, які використовують як опорне або модифікувальне слово у занадто розгорненій системі словосполучень світлової, колірної, емоційної, синестетичної семантики. Саме синтагматичне оточення колоративних лексем базових тонів і світлової лексики створює мальовничість англійських імпресіоністичних текстів. Особливо важливою в цьому контексті виступає лексика світла, яка завдяки своїм семантичним ознакам значно посилює експресивність і виразність тексту і уможливорює втілення ідеї імпресіоністичного враження, рухливості й мінливості світу.

Водночас в усіх досліджуваних мовах виразним є процес метафоризації. Імпресіоністична метафора, за А.Ф. Лосєвим, поєднує колірні тони, які традиційно не використовують разом, або традиційно не описують певні реалії [4, с. 52]; однак таке нестандартне використання кольору мотивовано особливостями імпресіоністичного світобачення. Спільною рисою імпресіоністичних візуальних картин стала і синестетична образність, при цьому всі автори надають перевагу дотиково-візуальній синестезії. Найбільш поширеною синестезія виступає в текстах російських письменників, виступаючи водночас і найбільш різноманітною за своїм характером.

Характерною є висока концентрація різноманітних мовних засобів у невеликих уривках тексту, що значно ускладнює аналіз імпресіоністичних творів. Наведемо приклад

імпресіоністичної плернерної замальовки: «*The white man came out of the hut in time to see the enormous conflagration of sunset put out by the swift and stealthy shadows that, rising like a black and impalpable vapour above the tree-tops, spread over the heaven, extinguishing the crimson glow of the floating clouds and the red brilliance of departing daylight*» [6, с. 279]. Мальовнича імпресіоністичність представленої замальовки виявилася в її кольоровій та світлової насиченості. Як на полотнах художників, світло і його ефекти стають головними об'єктами опису. Сонце, що сідає, все ще яскраво палає і охоплює весь небосхил (красу останнього додатково увиразнює поетичне слово *heaven*) величезною пожежею. Словосполучення *enormous conflagration of sunset* активізує також фонові знання та імпліцитно вказує на яскраві жовто-червоно-малинові колірні тони, які далі унаочнено в сполученні *crimson glow of the floating cloud*, що вказує одночасно на імпресіоністичну рефлексію кольору. Образ прийдешньої ночі рухливий і персоніфікований (*swift, stealthy*). Більше того, у контексті всієї повісті представлений пейзажний опис набуває символічного значення, оскільки проводить відповідні паралелі з життям і внутрішнім станом головного героя.

Приклад портретної імпресії з німецької мови: «*Fräulein Margarethe sitzt in ihrem Zimmerchen mit der kühlen Oktoberluft, den dunkelbraunen Tapeten mit den tausendgepressten goldenen Chrysanthemen und dem staubigen hellbraunen Thonofen mit den Goldlinien. Auf ihrem Antlitz liegen die Farben des «pleinair»*» [5, с. 41]. Портрет дівчини подано на тлі кімнати, яка «намальована» в коричнево-золотистих тонах, які корелюються із колірною гамою жовтня. Словосполучення *mit der kühlen Oktoberluft* відтворює не лише тактильну характеристику прохолоди, але й асоціативно викликає візуальні, колористичні образи. У запропонованому прикладі особливої експресивності набуває метафора: *Auf ihrem Antlitz liegen die Farben des «pleinair»*. Плернер – це живописна техніка зображення людей і предметів на тлі природного світла, яку часто використовували художники-імпресіоністи. У наведеному портретному описі створено колористично насичену імпресію.

Приклад імпресіоністичної синестезії: «*Солнце вставало пламенным и пахучим, глубокими ароматами дымились луга под ним, и скаты розовели, окровавившись «зарей», медвяно-липкой пурпурной травкой*» [2, с. 80]. Зорові образи – сонця, луку, трави – зазнають декількох метафоричних переносів. Традиційний образ – *пламенное солнце*, який одночасно містить семи температурного і зорового сприйняття та експлікує жовто-червоні тони. Незвичайний образ *пахуче солнце* актуалізує меліоративну емоційну конотацію і активізує уяву читача, який розуміє, що так пахне нагріта земля. Аналогічно метафоризовано зоровий образ луки за допомогою іншого дотиково-одористичного перенесення *глибокі аромати*, що набуває значення «вичерпно насичений ароматами повітря», при цьому повітря отримує нову візуальну характеристику – непрозорість: воно димить над луками. Такі синестетичні картини, в цілому характерні для текстів імпресіоністичної спрямованості, активізують всю сенсорну систему і уяву читача.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз вербальної складової літературно-художніх течій представляє певний науковий інтерес, тому що дозволяє точніше інтерпретувати літературні твори і повніше виявити їх художню цінність. Все вищезазначене дає змогу скласти уявлення про вияв імпресіоністичного світобачення в лінгвістичному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Л. Г. Импрессионизм / Леонид Григорьевич Андреев. – М. : Из-во Моск-го ун-та, 1980. – 250 с.
2. Зайцев Б. К. Осенний свет: Повести, рассказы / Б. К. Зайцев. – М. : Советский писатель, 1990. – 544 с.
3. Кузнецов Ю. Б. Импрессионизм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. (проблеми естетики і поетики): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.01; 10.01.06 / Кузнецов Юрій Борисович; Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2004. – 40 с.
4. Лосев А. Ф. Проблема вариативного функционирования живописной образности в художественной литературе / Александр Федорович Лосев // Литература и живопись. – Л. : Искусство. – 1982. – С. 31-65.
5. Altenberg Peter. Gesammelte Werke in fünf Bänden. – Band I. Expedition in den Alltag. Gesammelte Skizzen 1895-1898. – Herausgegeben von Werner J. Schweiger / Peter Altenberg. – Wien und Frankfurt: Löcker/S.Fischer, 1987. – 390 s.
6. Conrad J. The Lagoon // Joseph Conrad. Tales of Unrest. – London : Eveleigh Nash & Grayson Ltd. – P. 272-297.

Прадивлянная Л. Вербализация импрессионистического мировидения в художественных текстах конца XIX – начала XX века.

Статья посвящена исследованию вербальной составляющей импрессионистического эффекта в пейзажных и портретных описаниях русских, английских, австрийских и немецких писателей конца XIX – начала XX века, в творчестве которых проявилась импрессионистическая тенденция. В результате сопоставительного исследования были выявлены и рассмотрены доминирующие языковые средства, с помощью которых в разных языках нашло свое отражение импрессионистическое мировидение в зависимости от экстралингвистических (национальной специфики развития), а также лингвистических факторов (принадлежность языка к определенному структурному типу). Проанализированы лексико-семантические механизмы усиления выразительности художественного слова, приемы цветописи, светописи и синестезии как ключевые элементы импрессионистических описаний.

Ключевые слова: художественный текст, импрессионистический эффект, цветопись, светопись, синестезия, визуальная импрессия

Pradivlyanna L. Verbal Constituent of the Impressionistic Outlook in the Texts of the late XIX - early XX century.

The article focuses on the study of the verbal constituents of impressionistic effect in the works of Russian, British, German and Austrian authors of the late XIX – early XX century who are renowned for the use of impressionistic technique in their writings. The author identifies and analyzes both extra-linguistic (national identity), and linguistic factors (language belonging to a particular structural type) of impressionistic effect in the Russian, English and German texts and studies lexical units of color and light semantics, synesthesia as the formal features of impressionistic descriptions which are used to evoke subjective and sensory impressions.

Key words: impressionistic effect, vocabulary of color and light semantics, synesthesia, visual impression

Nicolas Chabinski
(Луганськ)

УДК 811.133.1:81'373.45

LES ARABISMES COMME UN MOYEN D'OPTIMISATION DES COURS UNIVERSITAIRES DU FRANÇAIS POUR LES ETUDIANTS ARABOPHONES

Шабінський М. Арабізми як засіб оптимізації процесу навчання французькій мові арабомовних студентів. У статті розглянуто студії французьких і арабських лінгвістів щодо історії і механізмів проникнення арабських запозичень у французьку мову, а також визначено те місце, яке ці запозичення займають у словниковому запасі сучасної французької мови. Надано джерельну базу з проблем етимології французьких слів іношомовного походження взагалі, та запозичень із арабської, зокрема. Відносно високий рівень та доступність вищої освіти в Україні приваблюють до вступу у наші вищі тисячі молодих іноземців. Значна частина із них є вихідцями із арабомовних країн, які бажать поглибити свої знання з французької мови. Інформація щодо походження слів завжди була корисною для викладача будь-якої іноземної мови. Знання ж арабських запозичень дозволяє вчителям французької мови оптимізувати процес вивчення нової лексики студентами-іноземцями, вихідцями із країн, де арабська мова є мовою державною чи то однією із головних мов спілкування, а також із тих країн, де сповідують таку релігію, як іслам.

Ключові слова: арабський, вплив, запозичення, слово, французька мова.

Le français contemporain subit une forte influence de la part des langues en usage par de plusieurs communautés ethniques, qui constituent la palette multicolore de la société française. La langue arabe occupe dans ce phénomène une place particulière. Et il ne s'agit pas ici des mots multiples argotiques et familiers qui inonde le vocabulaire de rue et dépassent actuellement le cadre strict du français littéraire. Les emprunts arabes avaient enrichis le latin et le français depuis longtemps et les spécialistes doivent en rendre compte dans leurs études linguistiques [7].

L'apport de l'arabe à la langue française doit être pris en considération au cours des études universitaires compte tenant des étudiants arabophones qui suivent leurs études dans nos Universités et dont le nombre augmente constamment les dernières années.

Les arabismes en ukrainien et en russe font l'objet principal des publications de Fasmer M., Komlev N., Krymskyi A., Krysin L., Leontiev A., Nedel-Chervinskaia M., Ogienko I., Rybalkin V., Smirnov L., Tkachenko O., Tcherednitchenko O.I., Tyshchenko K., Zainul'din J., Zubkov M.

L'impact de la langue arabe aux autres langues du monde Al Khadradji, Caracausi G., Corriente F., Corominas J., Cortelazzo M., Denizeau C., Dozy R., Epalza M., Lokotsch K., Paolo Z., Pellegrini G. B., Siraziev I., Wehr, H., Wilhelm H. Le sujet des emprunts arabes en français a été scrupuleusement étudié dans l'œuvre de tels chercheurs que Arveiller R., Bencheikh O., Devic M., Kazimirski A., Lammens H., Lanly A., Laurieux B., Menager L.-R., Pihan A. P., Quemada B., Quinsat F., Reig D., Rodinson M., Sguitamatti-Bassi S., Wartburg W.

L'étymologie des lexèmes est un procédé effectif de la lexicologie comparative. Nous tenons d'utiliser les astuces de l'origine des mots communs pour deux langues afin de faciliter le processus de perception du français par les étudiants arabophones.

L'arabe est une langue tout à fait exotique par rapport au domaine roman, mais les aléas de l'Histoire ont mis cette langue en contact sur le long terme avec le latin médiéval dans un premier temps, puis avec les différentes langues romanes, et en particulier, de façon directe ou indirecte, avec le français. C'est ainsi, bien que les deux systèmes linguistiques concernent soient structurellement et fonctionnellement très différents l'un de l'autre, qu'un rapport durable de proximité s'est établi entre eux. Les mots d'origine arabe, plus précisément, en sont venus à occuper dans la Romania une place aussi importante que les mots empruntés à des langues appartenant à des familles voisines, voire aux autres langues romanes. Si ce n'est toujours quant à leur nombre, c'est au moins quant à la durée du phénomène et à la richesse de ses manifestations linguistiques [1].

Nos études s'appuient sur les données prises des sources multiples dont la majorité – des dictionnaires étymologiques. La place particulière y occupe le Trésor de la langue française informatisé (TLF(i) - la version informatisée telle quelle du Trésor de la langue française, qui est un dictionnaire de la langue française des XIXe et XXe siècles, imprimé en seize volumes, paru entre 1971 et 1994. Son directeur envisage d'y intégrer l'évolution de la langue^{1, 2}. Il est disponible en deux versions, l'une commercialisée sur disque optique, et l'autre en accès libre sur Internet.

Il a été créé par Analyse et traitement informatique de la langue française (Atilf), une unité mixte de recherche associée au CNRS et à l'université Nancy II. Alain Rey a participé à l'équipe à l'origine de sa création

Parmi les dictionnaires généraux de la langue française qui sont actuellement le plus largement utilisés, le TLF(i) est celui qui montre globalement le traitement le plus fiable, le mieux documenté, et le plus réfléchi quant à l'origine arabe de nombreux mots français et aux cheminements divers qui ont conduit à l'usage que nous connaissons aujourd'hui des arabismes de notre langue. Pour autant, quelques améliorations et mises à jour devraient être apportées, à court terme lorsque c'est possible, et à moyen terme lorsque l'amélioration d'une notice nécessite un travail de recherche un peu approfondi [1, 569-571].

Ici nous citons quelques notices consacrées aux mots d'origine arabe dont les origines se cachent dans une ou même quelques langues intermédiaires.

Alezan. – L'adjectif « alezan » « [en parlant d'un cheval] dont la robe et les crins sont de couleur fauve tirant sur le roux » est un des cas où le récent répertoire des arabismes ibériques de Federico Corriente (1999 : 115) vient apporter une contribution certaine pour préciser les étymologies des arabismes du français. Les filiations que rapporte le TLF (1973), citant notamment Lokotsch (1927) et von Wartburg (in FEW 19, 13b-14a, AZ'AR), semblent devoir être confrontées à la nouvelle donnée étymologique expliquée par Corriente. Celui-ci ne rattache plus l'espagnol « alazan », étymon direct du français « alezan », à l'arabe « az'ar » (von Wartburg in FEW) ou à « al-ḥiṣān » (Lokotsch), mais relie ce terme à une autre forme arabe « aṣḥab » « alezan (cheval) ; roux, fauve (chameau) » (cf. Kazimirski 1860 : I : 1379). Corriente s'appuie sur des arguments à la fois historiques et linguistiques, de même que sur les travaux de ses prédécesseurs [10].

Alidade. – Afin de préciser l'histoire du substantif « alidade » « règle orientable munie à ses extrémités de deux repères [...] » (TLF 1973), il convient de faire référence au latin médiéval comme

étape intermédiaire entre l'arabe et le français. Cette démarche devrait conduire à remonter jusqu'aux premières attestations chez le Pseudo Gerbert (fin 10e siècle), chez Fulbert de Chartres (fin 10e - début 11e siècles) et chez Hermann Contractus (première moitié du 11e siècle).

Allah. – L'étymon de l'interjection française « allah ! » « (exclamation, d'après le nom donné à Dieu par les Musulmans, traduisant divers sentiments comme la joie, la crainte, la surprise, etc. ou servant d'appel à la prière, au combat) » est l'arabe « Allāh » « Dieu ». Or le TLF (1973), suite à Steiger 1966 in FEW 19, 3b, présente cet étymon sans majuscule. Etant familière de la langue arabe et de la culture arabo-musulmane, bien que ne relevant pas de la religion musulmane par ma culture personnelle, je ressens peut-être plus directement qu'une personne moins rompue que moi à cet exercice culturel la difficulté présentée par l'option qu'a prise le rédacteur initial de la notice. Si, par exemple, dans une étude phonétique, le nom d'Allah est donné dans sa prononciation arabe entre crochets, il convient bien entendu de mettre une minuscule. En revanche, lorsque c'est l'étymon qui est cité sous une forme translittérée, il ne perd nullement son contenu linguistique et culturel et il convient de laisser à la forme transcrite la majuscule que lui confère son statut de nom propre. Imaginons qu'un texte rédigé dans une langue étrangère au français mentionne en cette langue l'existence dans la même langue d'un mot adapté de la forme française du nom de Dieu pour y désigner une divinité, il conviendrait de reproduire l'étymon français de ce nom propre avec une lettre majuscule à l'initiale. Une erreur formelle s'est par ailleurs glissée dans la translittération de l'étymon « Allāh », que la notice actuelle fait apparaître sans un trait sur le **a** de la deuxième syllabe, alors que celui-ci à cet emplacement doit matérialiser une voyelle longue.

Notons par ailleurs que l'article du TLF(i) est bancal dans la mesure où la description synchronique ne s'attarde que sur l'interjection, très minoritaire dans la langue par rapport au nom, alors que la notice étymologique procède à la datation de l'emprunt sur la base du seul nom « Allah », à l'exclusion de l'interjection qui en est issue par conversion [8].

Aman. – S.v. “aman” substantif masculin « octroi de la vie sauve ou amnistie concédée à un ennemi [...] », le TLF (1973) donne un étymon arabe « aman » « sécurité ». Un tel lexème n'existe pourtant pas en arabe. Deux noms formes d'après la même racine désignent dans cette langue la sécurité : « amn » et « amān » (Kazimirski 1860 ; Wehr 1976 ; Reig [6]). L'étymon du substantif français « aman » est le second terme, et il doit comporter dans sa forme transcrite un trait sur la voyelle **a** de sa seconde syllabe pour matérialiser la voyelle longue de la forme arabe.

Amin. – L'étymologie du substantif amin « (nom donné en Kabylie à un magistrat qui remplit des fonctions municipales, civiles, judiciaires) » n'est pas clairement énoncée par le TLF (1973), qui se contente de l'indication « probablement d'un mot arabe ». Cette notice a été rédigée avec trop de précipitation, et il faudrait au moins la compléter par la mention de l'étymon arabe amīn adj./subst. « sur, à qui on peut se fier ; personne de confiance, homme d'affaires, intendant ou secrétaire chargé des affaires de confiance » (Kazimirski 1860 : I : 57).

Amiral. – L'ouvrage de Léon-Robert Menager (1960), que mentionne von Wartburg in FEW 19, 5b (1966) et que ne retient pas le TLF (1973), permet d'observer la formation d'amiral et de ses variantes romanes, depuis les diverses formes du latin tardif. Elle conduit à constater que l'identité sonore et formelle entre la finale du mot français amiral et l'article arabe al- est fortuite. L'étude historique de Menager est aussi un outil indispensable pour amorcer l'étude des dérivés de l'étymon arabe « amīr », qui est à l'origine, notamment, des deux formes françaises « amiral » et « émir ».

Araba. – La notice étymologique du substantif araba « sorte de voiture légère utilisée essentiellement dans les pays du Proche-Orient et de l'Afrique du Nord pour transporter les personnes (surtout les femmes) et les bagages » — « mot turc passe en article classé avec le même sens » — est très lacunaire : le TLF (1974) ne mentionne même pas l'étymon (arabe). Le rédacteur de la notice ne semble avoir consulté ni les dictionnaires de l'arabe (ancien ou moderne, classique ou dialectal) ni les travaux sur les arabismes et orientalismes (Lokotsch 1927 ; Lanly 1970 ; etc.). Enfin, un élargissement de la base documentaire à travers la base textuelle Frantext, ici comme dans d'autres cas, semble aussi s'imposer [11, 18].

Aval. – Le TLF (1974) conteste l'étymologie arabe du substantif français aval « garantie par laquelle une personne s'engage à payer un effet de commerce en cas de défaillance du signataire » défendue par Dozy (1881 : II) et von Wartburg 1966 in FEW (19, 70a, ḤAWĀLA) : « l'hyp. d'un emprunte à l'arabe ḥawāla [...] fait difficulté en raison de l'apparition tardive du mot français. ». Mais

l'argument qui est employé n'est pas développé, d'une part, et, d'autre part, il est trop léger pour qu'on lui accorde du crédit (Quinsat 2005 : 328-329). Y aurait-il des dates au-delà desquelles un mot arabe ne peut plus être emprunté par la langue française ? Et pourquoi ? Cela n'est pas dit. Pour l'instant, il faut s'en tenir à Dozy, von Wartburg in FEW et Corriente (1999 : 102 et 510). Il est vrai que les conditions de l'emprunt n'ont pas été précisées et que les contextes historique et philologique n'ont pas été étudiés. L'histoire du français « aval » devra bénéficier des mêmes méthodes et orientations qui permirent de préciser celle de l'arabisme « risque » (cf. ci-dessous).

Couscous. – Un concours de circonstances a permis, en 2005, de trancher définitivement la question de la première occurrence du substantif français « couscous » substantif masculin « plat d'Afrique du Nord à base de [...] semoule [...] » et d'engager des réflexions sur son origine. Quelques conversations imprévues, d'abord, entre une historienne qui s'intéresse à l'histoire du couscous en tant que mets et une linguiste qui s'intéresse à l'histoire lexicale de la dénomination du plat. Ensuite, vint une interview de Claude Lévi-Strauss dans *Le Monde*, à l'occasion de l'Année du Brésil, à laquelle répondit prestement et efficacement Gilles Roques.

Il se trouve que le texte dont Raymond Arveiller avait extrait, dans un premier temps, la forme « couchou » comme première attestation française de couscous est un faux. Nous disposons à présent d'un compte rendu qui se tient autour du contexte d'apparition de la forme « couchou ». L'auteur du livre balaye la « réalité » historique du « couchou » de 1505 : il dénie l'existence du voyage de Gonneville, dont le récit est porteur du terme. Gilles Roques, de son côté, apporte une confirmation supplémentaire aux arguments historiques avec de judicieux arguments d'ordre philologique entraînant une retrodatation du texte qui fut attribué précédemment au dit Gonneville. Néanmoins, on ne peut nier l'authenticité de la variante « couchou », quelles que furent les modalités de sa formation, et sa place parmi les variantes formelles du lexème couscous est celle qui correspond à la date que l'histoire et la philologie attribuent au texte.

Comme beaucoup de dictionnaires, le TLF (1978) fait par ailleurs un rapprochement entre l'étymon arabe « kuskus » et son correspondant en langue berbère (« ar. [...] kuskus [...] lui-même emprunté au berbère »), ce qui s'explique par le fait que le plat en question, tel qu'il est préparé dans sa version actuellement la plus répandue, remonte aux Berbères. Cette proximité n'est pas totalement clarifiée. Deux études sont en cours : elles tenteront de cerner la diffusion de l'arabisme lexical et la formation du lexème arabe. L'une comme l'autre seront utiles aux dictionnaires, et au TLF en particulier.

Echec. – La clarification nécessaire de l'histoire des plus anciennes formes de l'arabisme échecs substantif masculin pluriel « jeu dans lequel deux adversaires déplacent, sur un tableau de 64 cases, deux séries de 16 pièces » reviendra aux spécialistes de l'ancien français. Ses différentes graphies anciennes et le rapport de celles-ci avec les formes du latin médiéval n'ont pas fait l'objet d'une étude détaillée qui replacerait dans un bon ordre logique et chronologique l'articulation entre l'histoire des formes lexicales se rattachant à l'étymon arabe et l'histoire de la dénomination et de l'implantation du jeu en Occident médiéval.

Emir. – Le français moderne connaît un doublet étymologique, amiral « grade le plus élevé dans la marine de guerre » et « emir » substantif masculin « (titre porté autrefois et actuellement par des personnes importantes du monde musulman, turc et arabe) », remontant à l'arabe « amīr' (cf. von Wartburg in FEW 19, 4b-6b). Or en ancien français, le type lexical amiral avait un sens proche de celui que connaît actuellement « émir ». Ainsi la Chanson de Roland (fin 11e siècle) présente une multitude d'attestations (vers 850, 894, 967, 1269, 2602, 2615, 2767) du lexème amiral (sous la forme de plusieurs variantes formelles) au sens de « emir, commandant chez les peuples d'Orient ». Ainsi la notice historique de l'article emir pourrait utilement renvoyer à l'article amiral : l'histoire de ces deux unités lexicales est indéfectiblement liée durant la période ancienne par leur étymon commun et, sans faire preuve de redondance pour autant, nous sommes tenus de les croiser et de rappeler ce qui les unit dans chacune des notices [12, 38].

Hachisch. – Pour le TLF (1981), le substantif « hachisch » - « chanvre indien dont on extrait une substance enivrante et narcotique » est un arabisme direct (« emprunté à l'arabe « ḥašīš » - « herbe, foin ; chanvre indien »). Or la première attestation actuellement connue de ce lexème se trouve dans une traduction de l'italien (Description de l'Afrique de Jean-Léon l'Africain, traduit par Temporal [1556]), ce qui n'encourage pas à y voir un emprunt sans intermédiaire. Un court développement historique,

commente du point de vue philologique, devrait des lors étoffer la notice du TLF, qui est actuellement un peu simpliste dans sa formulation.

Laque. – Sachant que le substantif laque « substance résineuse rouge, semi-transparente, produite par la pique d'un insecte [...] et servant à faire de la cire d'Espagne, des teintures, des vernis » est cite par Constantin l'Africain (fin 11e siècle) et qu'on le relève dans des textes latins antérieurs, connus sous le nom de Mappae Clavicula, on peut envisager d'étendre jusque-là la perspective historique du parcours de ce terme. Le rapport au latin médiéval est, du reste, mis en valeur dans d'autres notices portant sur des arabismes anciens (« ambre », par exemple, et cf. alidade ci-dessus).

Losange. – Avec beaucoup d'honnêteté, le TLF (1983) présente les hypothèses possibles pour l'origine du nom losange « parallélogramme ayant des cotes égaux et dont les angles ne sont pas droits », y compris celle qui en fait un arabisme et qui est admise par plusieurs auteurs. Cependant le TLF ne tranche pas. Pour emporter la conviction dans l'un ou l'autre sens, il conviendra de procéder à une remise à plat de l'histoire de losange (comme de l'histoire de l'adjectif losange, atteste depuis ca 1200 selon le TLF) qui tentera de clarifier le parcours du mot, de façon plus explicite que n'avait pu le faire Maxime Rodinson, pourtant déjà fort précis. Nul doute qu'à ce stade, on tirera profit des données et des principes exposés dans les travaux de Bruno Laurioux; voir, pour l'instant, Corriente.

Niquer. – La translittération de l'étymon du verbe niquer « posséder charnellement », à la forme inaccomplie du verbe arabe, doit être améliorée par l'ajout d'un trait sur la voyelle **i** pour matérialiser une voyelle longue. Le succès en français de l'expression « nique ta mère », dont on sait qu'elle n'est la qu'une impertinence, plus ou moins grave selon les circonstances de son emploi, alors que dans la langue donneuse elle verbalise, de façon injurieuse et humiliante, l'expression d'un gros tabou, infléchira-t-il le sens de l'humour des rédacteurs du TLF, au point qu'ils la rajoutent, parmi les locutions, a la suite de niquer le burnous ? Ils enfreindraient ainsi, mais pour notre plaisir, comme ils le firent par ailleurs pour taboulé, atteste dans L'Express en 1975, la règle théorique fixant le terme du corpus exploite par le TLF à 1960 [8].

Risque. – A la suite de Corominas, Monique Chauvet a redoublé d'efforts pour tenter de prouver que le substantif français « risque » - « danger éventuel, plus ou moins prévisible, inhérent à une situation ou à une activité » ne serait pas un arabisme. Il est vrai que pour un lecteur néophyte rien n'y paraît, et l'explication qui est donnée la pourrait bien en valoir une autre. Heureusement qu'un de nos collègues, espagnol et arabisant, s'est ému du sort qui « risquait » d'être fait définitivement à l'espagnol « riesgo ». Reprenant quelques données exposées précédemment par Corriente, il nous a ouvert la voie vers une vision lucide et transparente du parcours de l'espagnol « riesgo » (lui-même apparenté au français « risque », qui a été emprunté à l'ancien italien « risco »). Plus tard, un collègue français arabisant (Bencheikh), spécialiste reconnu de l'arabe andalou, a signalé deux occurrences d'un emploi du mot en arabe, dans des textes mozarabes, qui s'harmonisent parfaitement avec les valeurs du substantif « resicum » lorsqu'il apparaît en Italie dans des documents rédigés en latin. Sylvain Piron (2004), historien médiéviste, a su démontrer cette filiation de façon solide et incontestable en battant en brèche le raisonnement sémantique du TLF, dont il faut bien accepter qu'il n'a pas de fondement historique et philologique. Seule, à présent, manque une petite mise au point portant sur des détails linguistiques pour parvenir à convaincre totalement les francisants qu'il faut tournebouler cette notice étymologique du TLF afin de la mettre en accord avec l'Histoire, d'une part, et avec les règles de la linguistique historique, d'autre part [6].

En attendant, on se reportera à Lokotsch, Pellegrini, Corriente. Marcel Devic avait déjà dit l'essentiel à propos de l'origine arabe du français « risque » et de ses congénères romans ; en revanche, Pihan, Dozy & Engelmann, Lammens et Nasser ne traitent pas ce lexème [9].

Sucre. – Selon von Wartburg substantif français sucre « substance alimentaire de saveur douce et agréable, généralement cristallisée, que l'on extrait de certaines plantes » remonte au 12e siècle : « cucre », « sucre », « sucre ». Dans ces conditions, on est étonné de lire que ce lexème serait un emprunt à l'italien « zucchero », « att. dep. le XIIIe s. » (plus précisément, depuis 1286 [1]).

Des lors, il faut revoir les conditions de l'emprunt du 12e siècle : s'agit-il d'un emprunt direct ou indirect ? La, comme dans beaucoup d'autres cas, la protohistoire de l'arabisme en français est liée, d'une manière ou d'une autre, aux représentants du même étymon en latin médiéval. Une transposition latinisée de l'arabe figure ainsi chez Constantin l'Africain sous la forme « zucarumi », et Bruno Laurioux nous rappelle une citation de l'arabe dans la chronique d'Albert d'Aix (1er tiers du 12e siècle ;

Flori, récit de la première croisade rédigé en latin, sous la forme « zucra ». Arveiller fournit d'amples compléments au FEW, dans un article paru en 1991, dont le TLF (1992) n'avait pas encore bénéficié et qu'il pourra exploiter pour sa prochaine version.

Suzanne Sguaitamatti-Bassi ne traite pas le mot « sucre », mais seulement « candi ». Incidemment, sans toutefois la commenter, elle mentionne une occurrence de « cucre », voisinant avec « camdi », dans l'Antidotaire Nicolas (13e siècle, traduction d'un texte latin plus ancien de Nicolaus de Salerne qui est perdu) [14]. Il est nécessaire d'étudier à nouveau le rapport du français « sucre » avec l'italien « zucchero », de même qu'avec les occurrences en latin médiéval, en distinguant les emprunts directs à l'arabe des emprunts passés par l'italien ou le latin. Une chose apparaît certaine : le lexème français n'a pas de lien avec la filière ibérique, car il n'est pas porteur d'une marque de l'article arabe préposé. Il est lié soit à la filière italique, en latin comme en français, soit directement à l'Orient, en latin comme en français également. Un document latin de 1194, émanant de Cefalu en Sicile, possède une forme « zuccaro », identique à celle de Constantin au Mont Cassin plus d'un siècle auparavant...

Taboulé. – La forme de l'étymon arabe que donne le TLF (1992) pour taboulé « mets originaire du Proche-Orient, à base de couscous mêlé d'un fin hachis de tomates, persil, oignons et feuilles de menthe fraîche, assaisonné d'huile d'olive et de citron, que l'on sert frais » (« emprunte à l'arabe libanais et syrien « tabbūla » ») est inexacte. En effet, le français a emprunté le terme à l'arabe dialectal parlé dans la zone du Liban, de la Syrie et de la Palestine. Dans cette région, la marque du genre féminin des noms et des adjectifs est le phonème [a] prononcé [-e]. Il convient donc de restituer l'étymon tel qu'il est pratiqué dans la variété d'arabe à laquelle l'emprunt a été fait : « tabbūle ». La classification de l'étymon, outre qu'elle constitue une erreur factuelle, contrevient à ce qui est exposé dans la référence dont se revendique le rédacteur de la notice (Denizeau 1960 : 58) : « tabbule » (ou « è = e final, entre e ferme et i »).

Outre le signifiant de l'étymon, son signifié gagnerait à être précisé aussi : contrairement à ce que laisse entendre la formule « emprunte à l'arabe libanais et syrien, même sens », l'étymon arabe désigne une préparation culinaire sensiblement différente, parce qu'elle comporte beaucoup plus de verdure, notamment du persil, et que la céréale utilisée est le boulgour et non pas le couscous.

Zédoaire. – En 1996, Raymond Arveiller faisait paraître le dernier article de ses « Addenda au FEW XIX (Orientalia) », qui comprend d'importants développements sur la famille lexicale de zédoaire substantif féminin « genre de plantes de la famille des Zingibéracées comprenant l'amome, le curcuma et le zérumbet ». Le dernier volume du TLF, qui traitait ce terme de botanique, était paru en 1994, de sorte que les remarques déterminantes d'Arveiller devraient pouvoir inspirer la mise à jour de la notice.

Littérature

1. Арабізми // Мала філологічна енциклопедія / Олександр Скопненко, Тетяна Цимбалюк. — К. : Довіра, 2007. — 478 с.
2. Данилюк Н. М. К вопросу исследования ориентальной лексики в украинском языке / Н.М. Данилюк // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 26 (65). № 1. – С. 200-208.
3. Мосенкіс Ю. Запозичена лексика східномовного походження в контексті контактологічної історії української мови (Матеріали до спецкурсу «Мовні контакти») / Ю. Мосенкіс, Р. Синишин. – К. : Альфа друк, 2007. – 45 с.
4. Павлученко О. А. Екзотична лексика сучасної української літературної мови: джерела, семантика, функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.А. Павлушенко. – К., 1995. – 24 с.
5. Рибалкін В. С. Арабізм // Українська мова: Енциклопедія. — К. : Українська енциклопедія, 2000. ISBN 966-7492-07-9 — С. 31.
6. Светлова Р. М. Рецепция арабских прототипов в русском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. фил. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык», 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Р.М. Светлова. – Казань, 2012. – 24 с.
7. Чередниченко О. І. Мовні контакти в сучасному світі / О. І. Чередниченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Іноземна філологія. – К. : Вид.-полігр. Центр «Київський університет», 2006. – Вип. 40. – С. 4–6.
8. Buchi E. Le projet TLF-Etym (projet de révision sélective des notices étymologiques du Trésor de la langue française informatise) / *Estudis romanics*, Nr 27, - 2005.
9. Devic M. Dictionnaire étymologique des mots d'origine orientale (arabe, hébreu, persan, turc, malais). In : *Supplément à Emile Littré, Dictionnaire de la langue française*. Paris : Hachette, - 2007.
10. Lammens Henri Remarques sur les mots français dérivés de l'arabe. Beyrouth : Imprimerie Catholique, 1890.

11. Nasser F. Emprunts lexicologiques du français à l'arabe des origines jusqu'à la fin du XIXe s. Beyrouth : Hayek & Kamal, 1966.
12. Pihan A. P. Dictionnaire étymologique des mots de la langue française dérivés de l'arabe, du persan ou du turc avec leurs analogues grecs, latins, espagnols, portugais et italiens. Paris : Imprimerie Impériale, 1862.
13. Reig D. Dictionnaire arabe- français, français-arabe, As-sabil. Paris : Larousse, 1986.
14. Sguitamatti-Bassi S. Les emprunts directs faits par le français à l'arabe jusqu'à la fin du XIIIe siècle. Zurich : Juris Verlag, 1974.

Шабинский Н.Е. Арабизмы как способ оптимизации процесса обучения французскому языку арабоязычащих студентов.

В статье анализируются исследования французских и арабских лингвистов, посвященные истории и механизмам проникновения арабских заимствований во французский язык, а так же определяется то место, которое эти заимствования занимают в словарном запасе современного французского языка. Представлены источники, раскрывающие проблему этимологии французских слов как иноязычного происхождения вообще, так и заимствований из арабского языка, в частности. Относительно высокий уровень и доступность высшего образования в Украине привлекают к поступлению в наши высшие учебные заведения тысячи молодых иностранцев. Значительную часть среди них составляют выходцы из арабоязычных стран, желающих повысить уровень своих знаний французского языка. Информация по происхождению слов всегда была полезной для преподавателя любого иностранного языка. Знания ж арабских заимствований позволяет учителям французского языка оптимизировать процесс изучения новой лексики студентами-иностранцами, выходцами из стран, где арабский язык является языком государственным или одним из основных языков межнационального общения, а так же из тех стран, где исповедуют ислам.

Ключевые слова: арабский, влияние, заимствование, слово, французский язык.

Shabinskyi M. Arabic words as the means of optimization of the process of teaching French language to Arabic speaking students.

The article analyzes the researches of French and Arab linguists, devoted to the history and mechanisms of entering of Arabic loanwords into the French language, and identifies the place of these loanwords in the vocabulary of modern French. The sources, which cover the issue of etymology of French words loaned from foreign languages, in general, and from the Arabic language, in particular, are given. Relatively high level and accessibility of higher education in Ukraine attract thousands of young foreigners to enter our higher educational establishments. The considerable part of them is made up by students of Arabic origin, who aspire to raise the level of their knowledge of French. The information on the origin of words has always been useful for the teachers of any foreign language. The knowledge of Arabic loanwords allows teachers of French to optimize the process of learning of new vocabulary by foreign students, who come from countries where the Arabic language is either national or one of the main languages of interethnic communication and the countries where Islam is the main religion.

Key words: Arabic, influence, loan word, the French language.

ВІТАЄМО!

Редколегія «Наукових записок. Серія: Філологія (мовознавство)», Інститут філології й журналістики, кафедра української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щиро і вітають із днем народження наших дорогих колег, ***членів редакційної колегії збірника:***

НІМЧУКА ВАСИЛЯ ВАСИЛЬОВИЧА,

***члена-кореспондента НАН України,
доктора філологічних наук, професора,
завідувача відділу історії української мови
Інституту української мови НАН України;***

ГОРОДЕНСЬКУ КАТЕРИНУ ГРИГОРІВНУ,

***доктора філологічних наук, професора,
завідувача відділу граматики
Інституту української мови НАН України.***

Бажаємо міцного здоров'я, творчої наснаги, щасливого довголіття!

Проф. Іваницька Н.Л., головний редактор збірника.

Доц. Кононенко В.В., директор Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Проф. Павликівська Н.М., завідувач кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бабічева Ганна Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного Університету Оборони України імені І. Черняхівського.

Багрій Ганна Анатоліївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Бакун Ольга Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу Хмельницького національного університету.

Бережанська Юлія Валеріївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією Вищого навчального державного закладу України «Українська медична стоматологічна академія».

Берестецька Наталія Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Білик Ольга Ігорівна, аспірантка кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Бойчук Валентина Михайлівна, аспірантка Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Брик Марина Мурманівна, асистент кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Брухаль Ярина Богданівна, аспірантка кафедри англійської філології факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Бурдейна Олеся Романівна, аспірантка кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Войцехівська Наталія Костянтинівна, кандидат філологічних наук, докторант Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАНУ.

Вжещ Яна Леонідівна, асистент кафедри теорії і практики перекладу германських і романських мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, аспірантка кафедри германської філології Донецького національного університету.

Володіна Тетяна Святославівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології Київського національного лінгвістичного університету.

Волошина Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов Вінницького аграрного університету.

Головська Ірина Василівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гошилик Володимир Богданович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Гошилик Наталія Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Давиденко Ганна Віталіївна, кандидат філологічних наук, доцент, директор Вінницького соціально-економічного інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», доцент кафедри соціальної роботи та загальноосвітніх дисциплін.

Дворянкін Віктор Олександрович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології Маріупольського державного університету.

Дунаєвська Ольга Валеріївна, аспірантка Київського національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Жукова Наталія Володимирівна, асистент кафедри іноземної мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Задорожна Ірина Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

Зубченко Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету.

Ільчук Ольга Андріївна, старший викладач кафедри іноземної мови Київського університету імені Б. Грінченка.

Іваницька Наталя Борисівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інститут Київського національного торговельно-економічного університету.

Іваницька Ніна Лаврентіївна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Іщенко Ніна Григорівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «КПІ».

Клименко Ольга Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету.

Коваль Оксана Петрівна, асистент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури.

Ковальчук Людмила Володимирівна, аспірантка кафедри англійської філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Ковбаско Юрій Григорович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

Коляденко Олена Олександрівна, молодший науковий співробітник відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України.

Колядич Юлія Володимирівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Кононець Юлія Василівна, асистент кафедри англійської філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Косенко Катерина Олександрівна, кандидат філологічних наук, старший асистент кафедри гуманітарних та економічних дисциплін економіко-правового факультету Національного університету "Одеська юридична академія".

Костусяк Наталія Миколаївна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Котова Ірина Анверівна, аспірантка кафедри англійської філології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Коханська Алла Олександрівна, старший лаборант кафедри технології машинобудування Хмельницького національного університету.

Кувшинова Наталія Мефодіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Куліш Тетяна Вікторівна, аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Кухар Ніна Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Куц Олена Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Лебедь Юлія Борисівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Леонідов Олександр Сергійович, аспірант кафедри перекладу і загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Лужаниця Олена Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Запорізького національного університету.

Любімова Оксана Василівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри румунської та класичної філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Лященко Олесья Анатоліївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської мови природничих факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Малащук-Вишневська Наталія Володимирівна, асистент кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Мартинова Ліля Борисівна, кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету економіки і менеджменту Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Матіяш Ірина Михайлівна, аспірантка кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Медведєва Світлана Анатоліївна, асистент кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Медведь Марія Миколаївна, директор Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Межов Олександр Григорович, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Мельник Людмила Вікторівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Місягіна Ірина Михайлівна, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української та іноземної мов Університету права імені Короля Данила Галицького.

Олійник Тетяна Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, докторант Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Онасенко Катерина, аспірантка кафедри іноземної філології та перекладу Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Павлюк Ірина Богданівна, аспірантка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Петренко Інна Петрівна, старший викладач кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Петрів Ольга Іванівна, аспірантка кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Пилячик Наталія Євгенівна, асистент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Познанський Роман Васильович, асистент кафедри іноземних мов і країнознавства Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

Попко Катерина Олександрівна, аспірантка Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Прадівляна Людмила Миколаївна, асистент кафедри англійської філології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Радомська Людмила Анатоліївна, асистент кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету.

Радченко Олена Юріївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри фонетики і граматики англійської мови Черкаського національного університету.

Ричагівська Юлія Євстахіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету.

Романова Наталя Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької мови Херсонського державного університету.

Романюк Наталія Михайлівна, магістрантка факультету іноземної філології Запорізького національного університету.

Сабат Наталія Олексіївна, асистент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Семашко Тетяна Федорівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології Маріупольського державного університету.

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри українознавства Вінницького національного технічного університету.

Сидоренко Олена Анатоліївна, старший викладач кафедри англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Смоляна Анна Леонідівна, аспірантка кафедри англійської філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Топачевський Сергій Костянтинович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу імені проф. Д. І. Квеселевича ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тхоровська Світлана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Фандуль Оксана Миколаївна, аспірантка Хмельницького національного університету.

Федорчук Людмила Юріївна, аспірантка кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Фісяк Ірина Євгеніївна, аспірантка Східноєвропейського університету імені Лесі Українки.

Хапіна Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Химинець Мирослава Дмитрівна, асистент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Хижун Ярослава Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Інституту іноземної філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Черниш Оксана Андріївна, аспірантка кафедри англійської філології та перекладу імені Д. Квеселевича, асистент кафедри міжкультурної комунікації ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені І. Франка.

Чорна Світлана Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Запорізького класичного приватного університету.

Чорноус Оксана В'ячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри правознавства Кіровоградського інституту державного та муніципального управління Класичного приватного університету.

Шабінський Микола Євгенійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Шоповал Ірина Анатоліївна, аспірантка кафедри загального та германського мовознавства Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Щербицька Владислава Володимирівна, асистент кафедри іноземних мов Дніпропетровської державної фінансової академії.

ЗМІСТ

I. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА.....	3
Костусяк Наталія. Формально-синтаксична валентність синтаксично вербалізованих відчислівникових дериватів.....	3
Межов Олександр. Обмежувально-видільні звороти у структурі простого ускладненого речення.....	9
II. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КАТЕГОРІЙНОЇ ГРАМАТИКИ.....	15
Бакун Ольга. Контекстуальний аналіз структурної організації займенникової репризи в сучасній англійській мові (на матеріалі англійської прози).....	15
Гошилик Володимир. До проблеми когнітивно-дискурсивного опису граматичної категорії часу.....	19
Іваницька Ніна. «Ресурсоспроможність» іменникової словоназви «подія» (синтагматичні виміри).....	23
Іщенко Ніна. Словотвірне значення похідних іменників сучасної німецької мови.....	29
Ковбаско Юрій. Prepositions of Place from Historical Perspective and the Preconditions for their Tranposition.....	34
Косенко Катерина. Розподіл дієслівних невластне-зв'язок між морфологічними різновидами іменного складеного присудка.....	42
Кухар Ніна. Засоби вербалізації факультативних приприкметникових компонентів формально-синтаксичної структури простого речення.....	47
Куц Олена. Формально-граматична типологія простих речень із редукованим суб'єктом компонентом.....	51
Лебедь Юлія. Моделі вираження обов'язкових придієслівних безприйменниково-іменникових / займенникових компонентів формально-синтаксичної структури речення... ..	58
Леонідов Олександр. Структурно-семантичні та функціональні особливості конструкцій accusative cum infinito в середньоанглійській мові.....	63
Мартинова Лілія. Лексико-граматичні розряди однинних іменників: склад та принципи розмежування.....	68
Онасенко Катерина. Структурно-семантичні особливості іменної синтагми кількісного значення з іменником-квантифікатором nombre (на матеріалі французького публіцистичного дискурсу).....	75
Познанський Роман. Семантична структура типової словотвірної парадигми українських дієслів лексико-семантичного поля «аграрне виробництво (рослинництво)»..	79
Ричагівська Юлія. Типи складного речення у віршовому мовленні.....	86
Топачевський Сергій. Реалізація тактики атрактивності в етикетизованих синтаксичних конструкціях англійських рекламних текстів.....	90
Хижун Ярослава. Дієслова руху і розташування та їх синтаксична функція в сучасній англійській мові.....	95
Шаповал Ірина. Бажальність як основа мовної категорії оптативності.....	99
III. ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ. ТЕОРІЯ НОМІНАЦІЇ.....	104
Багрій Ганна. Інтра- та екстралінгвальні чинники функціонування англійських запозичень у словниковому складі української мови.....	104
Володіна Тетяна. Лінгвістичний термін як мовний феномен (на матеріалі сучасної німецької мови).....	108
Дворянкін Віктор. Лексична реалізація сем «гладкий» і «гладун» в українських східностепових говірках південної Донеччини.....	112
Дунаєвська Ольга. Особливості номінації первинного агенса як агент атипової ситуації «хрещення дитини» (на матеріалі англійського релігійного дискурсу).....	116
Задорожна Ірина. Засоби творення конотативного значення німецькомовних фразеологічних одиниць із компонентами-іменниками ««LIEBE» I «HASS».....	121

Зубченко Валентина. Про спроби «кодіфікації» української наукової мови.....	127
Ільчук Ольга. Словотвірна метонімія похідних суфіксальних іменників німецької мови.....	132
Клименко Ольга. Оказіоналізми в англійському художньому мовленні.....	138
Коваль Оксана. Структурні, семантичні та функціональні особливості термінології тенісу.....	142
Коляденко Олена. Термінопоняття «СТРАХ» у психологічній мовній картині світу: лексикографічна репрезентація	148
Коханська Алла. Гідронімія басейну річки Случ.....	157
Кувшинова Наталія. Німецькі лексичні запозичення та їхня семантична адаптація в російській мові XVII – XVIII століть.....	162
Лужаниця Олена. Соціальні умови вживання діалектів у диглосній лінгвальній ситуації північно-східної Англії наприкінці XIX – початку XX століть.....	166
Матіяш Ірина. Етнолінгвокультурні модуляції семантичної структури лексеми FREEDOM у контексті еволюції британської мовної картини світу.....	172
Медведь Марія. Неотермінологічна взаємодія видавничо-поліграфічної галузі та суміжних із нею галузей науки і техніки.....	181
Павлюк Ірина. Конверсія в терміносистемі фітнесу.....	187
Петрів Ольга. Структурно-значеннева організація лексико-семантичної групи на позначення фізичного (фізіологічного) стану істоти.....	191
Пилячик Наталія. Роль метеорологічної тропоїстики в англійському медіа-дискурсі... ..	197
Радомська Людмила. Антонімічні відношення в термінологічних іменниках-юкстапозитах.....	201
Романова Наталя. Семантичні акценти емотивної лексики німецької мови доби Відродження	204
Романюк Наталія. Фразеосемантичне поле «ДОЗВІЛЛЯ» як фрагмент діалектної картини світу.....	210
Сабат Наталія. Шляхи визначення терміна: диверсифікація підходів та концепцій.....	215
Семашко Тетяна. Вербальна організація лексико-семантичної парадигми відтінків синього кольору.....	220
Стадній Алла. Дієслівна конотація як наслідок емотивного сприйняття.....	225
Фандуль Оксана. Прізвіща центральної Хмельниччини з малопродуктивними поліфункціональними формантами.....	228
Федорчук Людмила. Конотація як прагматичний компонент значення політично коректних одиниць та псевдополіткоректних утворень.....	233
Фісяк Ірина. Варіативність міжособистісних відносин у системі фразеології.....	239
Чорноус Оксана. Лексико-семантичні типи ойконімів Кіровоградського району.....	243
 IV. КОГНІТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИКИ.....	
Бабічева Ганна. Аксиологія та прагматика сучасного англійського військового дискурсу.....	249
Бойчук Валентина. Соціально-когнітивні засади лінгвістичного дослідження песиміста як комунікативної особистості.....	254
Брухаль Ярина. Категорія оцінки як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	258
Бурдейна Олеся. Лінгвокультурний та корпусний методи аналізу концепту «INSULARITY».....	263
Гошилик Наталія. Актуалізація схемних образів «ШЛЯХ» та «ЦИКЛ» у наративному типі висловлювання.....	267
Давиденко Ганна. Когнітивно-прагматичний аспект дискурсу німецької народної казки.....	272
Жукова Наталія. Гендерна мовна політика французької держави.....	277
Ковальчук Людмила. Когнітивні особливості контекстуальних моделей у процесі комунікативної взаємодії.....	281

Колядич Юлія. Способи реалізації каузативності в англomовному конфліктному дискурсі.....	285
Котова Ірина. Поняття та ціннісна складові концептів ГЕРОЙ/АНТИГЕРОЙ в англomовному кінодискурсі.....	289
Малащук-Вишневська Наталія. Конструктивно-творче мапування в структурно-графічних і фонетичних засобах нонсенсу.....	295
Радченко Олена. Концептуальна метафора в англomовній терміносистемі маркетингу: процедура аналізу корелятивного домену.....	299
Сидоренко Олена. Лінгвокогнітивні аспекти суспільно-політичної термінології масмедійної сфери.....	303
Химинець Мирослава. Мовна репрезентація соціальної сфери як фрагмента концепту АМЕРИКА.....	308

V. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ. СТИЛІСТИЧНІ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНІ ВИЯВИ ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ.....

Білик Ольга. Підходи до вивчення політичного дискурсу.....	313
Брик Марина. Лінгвістичні втілення східних мотивів у літературному діалозі повісті А.С. Байетт «Джин у плящі зі скла «солов'їне око».....	318
Вжещ Яна. Тексти новин в електронних американських ЗМІ: функції, структура, синтаксична організація.....	322
Войцехівська Наталія. Моделі комунікативної поведінки в конфліктному дискурсі.....	327
Волошина Оксана. Стилiстичні особливості використання сенсорної лексики в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».....	333
Головська Ірина. Застосування теорії інтертекстуальності в аналізі художніх текстів... ..	338
Кононець Юлія. Компресія вербальних елементів як засіб мовної економії та створення образів у рекламі.....	342
Куліш Тетяна. Вербалізація агональності в американському політичному дискурсі... ..	346
Любімова Оксана. Ямбічні розміри в західноукраїнській поезії 80-х років XIX століття.. ..	350
Лященко Олеся. Експресивність як іманентна ознака наукового тексту (на матеріалі англomовних статей геологічної тематики).....	357
Петренко Інна. Паратекстуальність сучасного англomовного медіа тексту.....	362
Попко Катерина. Лексические и синтаксические особенности аффективной речи (на матеріалі англomовного художественного дискурсу).....	366
Смоляна Анна. Рекламно-інформаційний колаж як жанр.....	370
Тхоровська Світлана. Дихотомія „свій” – „чужий” у комунікативному просторі ідеологічного дискурсу (на прикладі використання пасиву в текстах редакційних статей “The New York Times” та “The Daily Telegraph”).....	375
Хапина Оксана. Роль речі в реалізації комунікативної інтенції (на матеріалі англomовного діалогічного дискурсу).....	380
Черниш Оксана. Структура мовної особистості як основа дослідження проявів індивідуально-авторського стилю журналіста.....	385
Чорна Світлана. Метафорична образність у німецькому публіцистичному тексті.....	389
Щербицька Владислава. «Родина» як ключовий блок спогадів у жіночих романах.....	393

VI. ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....

Berezhanska Yulia. Conceptual metaphors and metonymies as a challenge for cross-cultural communication.....	398
Берестецька Наталія. Компаративний аналіз лексико-граматичних характеристик прикордонного дискурсу в українській та англійській мовах.....	402
Іваницька Наталя. Синтагматична корелятивність української та англійської дієслівних систем у предикативно-однооб'єктній моделі каузованого впливу на предметну субстанцію.....	408

Медведєва Світлана. Сучасні підходи до трактування явищ мультикультуралізму та мультлінгвізму в англомовних країнах.....	415
Мельник Людмила. Особливості перекладу архаїзмів як історично застарілих одиниць.....	419
Місягіна Ірина. Толерантність у паремійних одиницях українського та англійського етносів.....	423
Олійник Тетяна. Семіотичний підхід до перекладу художньої літератури.....	427
Прадівлянна Людмила. Вербалізація імпресіоністичного світобачення в художніх текстах кінця 19- початку 20 століття.....	431
Chabinski Nicolas. Les arabismes comme un moyen d'optimisation des cours universitaires du français pour les étudiants arabophones.....	435
Вітаємо.....	442
Відомості про авторів.....	443

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ (МОВОЗНАВСТВО)

Випуск 18

Збірник наукових праць

Головний редактор – **Н.Л. Іваницька**

Підписано до друку 2.12.2013 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний. Друк різнографічний.
Ум. др. арк. 47,8. Обл.-видавн. арк. 50,64.
Наклад 100 прим. Замовл. №

Видавець і виготівник ТОВ «фірма «Планер»
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців
серія ДК № 3506 від 25.06.2009
21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2
Тел.: (0432) 5208-64; 52-08-65
<http://www.planer.com.ua>
E-mail: sale@planer.com.ua